

Natiq Abdullayev

VƏRƏSƏLİK

NORMATİV AKTLAR, QƏRARLAR VƏ ŞƏRHLƏR

(1923-2000-Cİ İLLƏR)

BAKI - 2008

Buraxılışa məsul: Fətəli ABDULLAYEV
Tərtibçi və redaktor: Həbil İSGƏNDƏROV
Şərhin müəllifi: Nətiq ABDULLAYEV
Elmi redaktor və rəyçi: Bağır ƏSƏDOV
Rəyçi: Vəfəddin İBAYEV
Kompyuter tərtibatçısı: Emil CAMALOV

Kitabda 1923-cü ildən 1965-ci ilədək qüvvədə olmuş Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin vərəsəliyə aid normalarının şərhı, 1923-cü ildə qəbul edilmiş Azərbaycan SSR-in ilk Mülki Məcəlləsinin (1923-cü il nəşri) ilkin redaksiyasının vərəsəliyə aid müddələrinin tam mətni, o cümlədən 1927 və 1956-cı il nəşrləri (MM-ə edilmiş əlavə və dəyişikliklər (Fərman və Qərarlar)), 01.03.1965-ci ildən qüvvəyə minmiş Azərbaycan SSR MM-in vərəsəliyə aid müddələrinin tam mətni (1965-ci il tarixli ilk rəsmi nəşri və 01.09.2000-ci ilədək olan dövrə əlavə və dəyişikliklər) verilmişdir.

Kitabda toplanmış bütün normativ sənədlər və Plenum Qərarları rəsmi mətnlərə istinadən verilmişdir.

Kitab məhkəmələr, vəkillər, notariuslar, praktiki hüquqşünaslar (tədqiqatçı hüquqşünaslar), tələbələr, aspirantlar və hüquqla maraqlanan oxucular üçün nəzərdə tutulmuşdur.

R $\frac{1201000000-1}{071 - 2008}$ Qrifli nəşr

© Nətiq Yusif oğlu ABDULLAYEV
© Hüquqi İslahatlara Yardım Mərkəzi

1923-cü il tarixli Mülki Məcəlləsinə dair SSRİ Ali Məhkəməsinin Plenum qərarları:	82
Vərəsəlik işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında SSRİ Ali Məhkəməsinin 11 yanvar 1946-cı il tarixli 1/2/U sayılı qərarı	83
Vərəsəlik işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında SSRİ Ali Məhkəməsinin 22 iyun 1947-ci il tarixli 9/4/U sayılı qərarı	85
Vərəsəlik işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında SSRİ Ali Məhkəməsinin 05 sentyabr 1952-ci il tarixli qərarı	88
 Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsi; 1965-ci il nəşri (çıxarış)	90
1964-cü il Mülki Məcəlləsinə dair	
Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fərmanları	104
Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 06 iyun 1974-cü il tarixli Fərmanı	105
Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 26 fevral 1975-ci il tarixli Fərmanı	108
Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 28 mart 1977-ci il tarixli Fərmanı	109
Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 17 noyabr 1986-ci il tarixli fərmanı	110
1964-cü il Mülki Məcəlləsinə dair SSRİ və Azərbaycan SSR	
Ali Məhkəməsinin Plenum qərarları	112
Vərəsəlik işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında SSRİ Ali Məhkəməsinin 01 iyul 1966-cı il tarixli qərarı	113
Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin 28 sentyabr 1979-cu il tarixli, 5 №-li Plenum Qərarı (rus dilində)	118
Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin 28 sentyabr 1979-cu il tarixli, 5 №-li Plenum Qərarı (Plenumun 1990-cı il 25 oktyabr tarixli 6 №-li qərarı ilə yeni redaksiyada Azərbaycan dilində)	123

çox az sayda qalması ilə əlaqədardır.

Heç də sirr deyildir ki, bəzi hallarda məhkəmələr hüququn tətbiqində mübahisənin yarandığı dövrdə qüvvədə olmuş qanunları əldə edə bilməmələri, onların müvafiq maddələrinə edilən dəyişikliklərin zaman etibarını ilə hansı illəri əhatə etməsini əks etdirən bir nəşrin olmaması səbəbindən pozuntuya yol verirlər. Bəzən isə sözügedən dövrə aid müddələrin təfsirində səhvə yol verilir ki, bu da həmin dövrə aid olan qanunların şərhinə bağlı olan hüquq ədəbiyyatının qıtlığından irəli gəlir. Bu kimi səbəbləri nəzərə alaraq, istifadəyə verdiyimiz hazırkı kitabın tərtib edilməsinə böyük zərurət duyduq.

08.09.1923-cü ildən 01.03.1965-ci ilədək qüvvədə olmuş Azərbaycan SSR-in ilk Mülki Məcəlləsinin vərəsəlik hüquq münasibətlərini tənzimləyən maddələri, vərəsəliyə aid həmin dövrdə qəbul olunmuş SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetlərinin fərmanları, SSRİ Ali Məhkəməsinin Plenum qərarları verilməklə yanaşı, kitabda 01.03.1965-ci ildən 01.09.2000-ci ilədək qüvvədə olmuş Mülki Məcəllənin vərəsəliyə aid müddələrini, o cümlədən vərəsəliyə aid SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetlərinin müvafiq fərmanlarını, SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Məhkəmələrinin Plenum Qərarlarını əhatə etməyimiz fikrimizcə, kitabın praktiki əhəmiyyətini daha səmərəli edir.

Bu səbəbdən də hazırkı kitabda 1923-cü ildə qəbul edilmiş Azərbaycan SSR-in ilk Mülki Məcəlləsinin (1923-cü il nəşri) ilkin redaksiyasının vərəsəliyə aid müddələrinin tam mətni, o cümlədən 1927 və 1956-cı il nəşrləri 01.03.1965-ci il nəşrləri MM-ə edilmiş əlavə və dəyişikliklər (Fərman və Qərarlar), 01.03.1965-ci ildən qüvvəyə minmiş Azərbaycan SSR MM-in vərəsəliyə aid müddələrinin tam mətni (01.09.2000-ci ilədək olan dövrə əlavə və dəyişikliklərlə) verilmişdir.

VƏRƏSƏLİK: **(Normativ aktlar, qərarlar və şərhlər** **(1923-2000-ci illər)” kitabına dair**

RƏY

Mülki hüquq münasibətlərinin dəyişməsi, inkişafı ilə əlaqədar olaraq mülki qanunvericilik də təkmilləşir, yeniləşir. Qanunvericiliyin cəmiyyətdə dəyişən sosial, iqtisadi, hüquqi münasibətlərlə uzlaşması, yəni cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrinin, həmçinin, mülki münasibətlərin normativ aktlarla tənzimlənməsi mülki dövriyyənin sabitliyinin, hüquq və azadlıqların müdafiəsinin səmərəliliyinin təmin olunması üçün zəruri şərtlərdən biridir.

Məlumdur ki, Azərbaycanda mülki münasibətlərin qanunvericilik və digər normativ aktlarla tənzimlənməsinə ilk dəfə 1920-ci illərdə başlanılmışdır. Sonrakı dövrlərdə cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər, yeniləşmələr mülki münasibətlərə dair müvafiq qanunvericilik aktlarında da təkmilləşdirilmə zərurəti yaratmışdır. 1990-cı illərin ikinci yarısından başlayaraq ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında və onun tövsiyələri əsasında respublikamızda köklü hüquqi, o cümlədən məhkəmə-hüquq islahatları aparılmışdır.

Bu gün də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə digər sahələrlə yanaşı, hüquq islahatları davam etdirilir, son 15 ildə formalaşmış milli qanunvericilik bazasının möhkəmləndirilməsi və daha da təkmilləşdirilməsi üçün mühüm addımlar atılır. Yeni qanunlar, digər normativ hüquqi aktlar qəbul edildikdən sonra həm rəsmi mətbuat, rəsmi nəşrlər vasitəsilə, həm də hüquq ədəbiyyatı nəşrləri ilə məşğul olan özəl nəşriyyatlar tərəfindən dərc edilir, ictimaiyyətin, xüsusən, qanunların tətbiqi və icrasını həyata keçirən orqanların, məhkəmələrin, hakimlərin istifadəsinə verilir.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, mülki hüquq münasibətlərinə

Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, mülki hüquqa, eləcə də vərəsəlik hüququna dair respublikamızda bir çox müəlliflərin sanballı tədqiqat əsərləri, elmi araşdırmaları vardır və yəqin ki, gələcəkdə də bu işlər davam etdiriləcəkdir. Lakin HİYM İctimai Birliyinin nəşr etdirdiyi bu kitab analoji nəşrlər arasında öz praktiki dəyəri və mötəbərliyi ilə seçilir. Kitabda 1923-cü ildən 2000-ci ilədək olan dövrdə qəbul olunmuş, vərəsəlik hüquq münasibətlərinə dair bütün normativ aktlar, məhkəmə təcrübəsinə aid qərarlar ilk nəşrlərinə istinadla orijinal mətnə toplanmış, həmin dövrə aid mənbələrdən və hüquqşünasların elmi monoqrafiyalarından yararlanmaqla müstəqil, peşəkar tədqiqat işi aparılmışdır.

Ümid edirik ki, bu kitab mülki hüquq sahəsi ilə maraqlanan bütün hüquqşünaslar, vəkillər, ali məktəb müəllimləri və tələbələr, elmi araşdırmalarla məşğul olan mütəxəssislər üçün dəyərli vəsait rolunu oynayacaq. Həmçinin, bu kitabda əhatə olunmuş normativ aktlar və qərarlar vərəsəlik hüquq münasibətlərindən yaranan mübahisələrin həlli zamanı məhkəmələr üçün də əhəmiyyətli istinad mənbəyi ola bilər.

Hesab edirik ki, Hüquqi İslahatlara Yardım Mərkəzi İctimai Birliyi tərəfindən belə bir kitabın hazırlanaraq nəşr olunması Azərbaycan Respublikasında aparılan hüquq islahatlarına dəstək olmaqla yanaşı, hüquq ədəbiyyatımız və mütəxəssislərimiz üçün böyük bir töhfə, dəyərli vəsaitdir.

Ona görə də çox dəyərli işin, gərgin axtarış və zəhmətin bəhrəsi olan belə bir layihəni uğurla yerinə yetirmiş Hüquqi İslahatlara Yardım Mərkəzi İctimai Birliyinin rəhbərliyinə və əməkdaşlarına minnətdarlığımı bildirir, bu istiqamətdə gələcək fəaliyyətlərində onlara uğurlar arzulayıram.

Bağır Əsədov,
Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi,
hüquq elmləri namizədi, dosent

mahiyyəti» bölməsində müəllif vərəsəliyin mahiyyəti, sovet cəmiyyətinin ilk illərində vərəsəliyə münasibət məsələlərinə toxunmuş, 1918-ci ildə qəbul edilmiş «Vərəsəliyin ləğv edilməsi haqqında» dekretin ideyasını açıqlamağa çalışmış və vərəsəlik sahəsində qanunvericiliyin tədricən təkmilləşdirilməsi məsələlərinə yer ayırmışdır.

«1923-cü il Mülki Məcəlləsində görə qanun üzrə vərəsəlik» bölməsində 1923-cü il Mülki Məcəlləsində qanun üzrə vərəsəlik məsələlərinin tənzimlənməsi, vərəsələrin dairəsi vərəsəliyə çatmaqda ardıcılıq problemləri şərh edilmiş, nikahdan kənar doğulmuş uşaqların, övladlığa götürülmüş şəxslərin vərəsəliyi ilə bağlı məsələlərə toxunulmuşdur.

«1923-cü il Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsində vəsiyyəət üzrə vərəsəlik» bölməsində vəsiyyəət üzrə vərəsəliyin vəsiyyəəvi cəhətlərinin açıqlanmasına cəhd edilmiş, vəsiyyəətnamənin tərtibi və hüquqi qüvvəsi məsələləri, vəsiyyəət üzrə vərəsələrlə, qanuni vərəsələr arasında münasibətlər, vəsiyyəət tapşırığı kimi məsələlər işıqlandırılmışdır.

«Miras əmlak» və «Əmlakın vərəsəlik üzrə keçməsi» bölmələrində miras əmlak, onun kütləsinə daxil olan əmlaklar, kolxozçu heyətinin üzvü olan şəxslərdən miras qalmış əmlakın əldə edilməsinin xüsusi qaydaları, mirasın açıldığı yerdə olmayan vərəsələrlə bağlı məsələlər tədqiq olunmuşdur.

Kitabın faydalılığı hər şeydən əvvəl onunla ifadə olunur ki, Azərbaycan dilində 1923-cü ildən 60-cı illərədək vərəsəlik məsələlərinin tənzimlənməsi sahəsində problemlərə həsr olunmuş ədəbiyyat demək olar ki, mövcud deyildir. Həmin dövrdə vərəsəlik məsələləri ilə bağlı məlumatın əldə edilməsi üçün belə kitaba ehtiyac duyulur.

Digər tərəfdən hazırkı dövrdə məhkəmələrdə araşdırılan vərəsəliklə bağlı mübahisələrin bir hissəsini də sovet hakimiyyətinin ilk illərində mirasın qəbul edilməsi və vərəsəliklə bağlı yaradılmış əmlak münasibətləri təşkil edir. Məhkəmələr hazırda daşınmaz əmlakla bağlı mübahisələrə baxarkən istər-istəməz əmlakın sovet hakimiyyətinin ilk illərində başlayaraq taleyini müəyyən etməli olurlar. Bir

**1923-cü il Azərbaycan
SSR Mülki Məcəlləsinin vərəsəliyə
dair müddələrinin şərhı**

kənarda isə 700 kv.metrdən 1200 kv.metrədək müəyyən olunmuşdu.

SSRİ-də şəxsi mülkiyyət hüququnun vərəsəlik qaydasında keçməsi vətəndaşın sosialist *təsərrüfatında öz əməyi nəticəsində əldə etdiyi əşyaların qanun üzrə və vəsiyyətnamə üzrə*, ölümündən sonra qohumlarına, yaxud digər şəxslərə və təşkilatlara keçməsi demək idi. SSRİ-də vərəsəlik ölmüş şəxsin ailə üzvünə ölmüş şəxsə məxsus əmlak və əmək əmanətlərini saxlamaq və onlardan istifadə imkanı verirdi. Bununla yanaşı qanunvericilik vərəsəliklə əlaqədar vətəndaşa əvvəlcədən öz əmlakı üzərində sərəncam vermək üçün şərait də yaradırdı.

Vərəsəlik hüququ sovet dövründə mürəkkəb inkişaf yolu keçmişdir. Oktyabr inqilabının qələbəsindən sonra sovet imperiyasının “məhkəmləndirilməsinə” və “inkişafına” xidmət edən digər qanunvericilik aktları ilə yanaşı xüsusi kapitalist mülkiyyətinin vərəsəlik qaydasında keçməsinin qarşısını almaq üçün 27 (14) aprel 1918-ci ildə Ümumrusiya Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi tərəfindən «**Vərəsəliyin ləğv edilməsi haqqında**» dekret verilmişdir. Bu dekretlə şəxsi mülkiyyət üzrə vərəsəlik ləğv edilərək, yalnız xırda şəxsi mülkiyyət üzrə vərəsəliyə yol verilmişdi. Belə ki, həmin dekretin 9-cu maddəsində qiyməti 10 min rubldan yuxarı olmayan «mülklər, ev əşyaları, şəhərdə və ya kənddəki təsərrüfatında öz əməyi nəticəsində əldə edilmiş vasitələr» kimi əmlakların sahibinin ölümündən sonra onun ərinə (arvadına), yaxud yaxın qohumlarına keçməsi nəzərdə tutulmuşdu.

Həmin dövrün vərəsəliklə bağlı sovet qanunvericiliyi qanun üzrə vərəsələrin, vəsiyyət azadlığının dar çərçivəsini müəyyən etmişdi. Bununla əlaqədar olaraq əksər hallarda əmlak (miras) dövlətə keçirdi. Bu hal sosialist dövlətinin inkişafının ilkin konkret tarixi şərtləri ilə əlaqələndirilirdi. Hesab edilirdi ki, sosialist dövlətinin bu mərhələsində sovet təsərrüfatında «kapitalist elementlərin» hələ də mövcud olması vərəsəlik münasibətlərinin qanunla bu cür tənzimlənməsini tələb edir, həmçinin, hesab edilirdi ki, qanun üzrə vərəsələrin dairəsinin və vəsiyyət azadlığının genişləndirilməsi ölkədə hələ də qalmış kapitalistlər tərəfindən sosialist dövlətinin maraqlarına zidd olaraq istifadə edilə bilər.

Həmin dövrdə hesab olunurdu ki, sovet məntiqini özündə əks etdirən vərəsəlik hüququnun demokratik prinsipləri yalnız sosialist dövlətinin inkişaf tarixinin ikinci mərhələsində, yəni «kapitalist elementlərin tamamilə ləğvindən və SSRİ-də antoqonist siniflər» məhv edildik-

II. Qanun üzrə vərəsəlik

Sovet qanunu hər bir vətəndaşa hələ sağlığında ona məxsus olan əmlak üzərində öləndən sonra kimin sərəncam vermək hüququ olduğunu müəyyən etmək hüququ verirdi. Belə sərəncam hazırda olduğu kimi **vəsiyyətnamə** adlanırdı.

Qanun üzrə vərəsəliyə o halda yol verilirdi ki, vətəndaş öləcəyi təqdirdə ona məxsus olan əmlak üzərində sağlığında sərəncam verməyib, yaxud da vəsiyyətnamə verilərkən vəsiyyətnamə üzrə vərəsəliyin qanunla nəzərdə tutulan forma və şərtləri pozulmuşdur.

Bununla da **qanun üzrə vərəsəlik aşağıdakı hallarda həyata keçirilirdi:** 1) ölmüş şəxs vəsiyyətnamə qoymayıb; 2) ölmüş şəxs vəsiyyətnamə qoyub, lakin vəsiyyətnamə qanuna uyğun formada tərtib edilməyib; 3) vəsiyyətnamənin şərtləri öz məzmununa görə qanunun tələblərinə uyğun deyildir; 4) əgər varis vəsiyyətnamə üzrə olan mirasdan imtina etmişdirsə. Əgər şəxs ölümü ilə əlaqədar öz əmlakı üzərində sərəncam verməmişdirsə, yaxud belə sərəncamın verilməsi bu və ya digər səbəblərdən mümkün olmamışdırsa, belə halda vərəsəliyin qaydası qanunla müəyyən edilirdi. Elə hallar da olurdu ki, şəxs vəsiyyətnamə ilə əmlakının bir hissəsinə sərəncam hüququ verirdi. Bu halda əmlakın bir hissəsi şəxsin sərəncamına əsasən vəsiyyətnamə üzrə, əmlakın qalan hissəsi isə qanun üzrə vərəsəlik qaydasında keçirdi.

SSRİ Ali Sovetinin 14 mart 1945-ci il tarixli fərmanı vərəsələrin dairəsini dəqiqləşdirmişdi.

Qanun üzə vərəsələrə bunlar aid edilirdi: uşaqlar (həmçinin övladlığa götürülənlər), sağ qalmış ər (arvad), ölmüş şəxsin valideynləri, onun qardaşları və bacıları, həmçinin ölmüş şəxsin ölümündən əvvəl bir il onun himayəsində qalmış əməyə bacarığı olmayan şəxslər. Göründüyü kimi, yuxarıda göstərilən fərmanla Mülki Məcəllədə qanun üzrə vərəsələrin dairəsi 14.03.1945-ci ilədək mövcud olmuş vərəsələrin dairəsindən daha da genişləndirilmişdir. Qeyd olunan tarixədək qanun üzrə vərəsələrin dairəsinə ənənə xətt üzrə: uşaqlar, nəvələr və nəticələr, sağ qalmış ər (arvad), həmçinin vəfat edən şəxs vəfat etməzdən əvvəl azı bir il onun himayəsində olan əməyə bacarıqsız və imkansız digər şəxslər daxil idilər.¹

Lakin o dövrün qanunvericiliyində qeyd edilən vərəsələrin heç də hamısının eyni vaxtda vərəsəliyə çağırılması nəzərdə tutulmurdu. Qa-

1. (bax: Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsi, 1923-cü il nəşri, maddə 418)

rəsmiləşdirməsi haqqında birbaşa göstəriş var idi. Lakin Böyük Vətən müharibəsi illərində ər və ya arvadın hər hansı birinin ölməsi, yaxud cəbhədə itkin düşməsi bəzi hallarda nikahların qeydiyyatı alınmasını mümkün edirdi. Bununla yanaşı nikah münasibətlərinin ər və ya arvadın hər hansı birinin ölümündən, yaxud cəbhədə itkin düşməsindən əvvəl rəsmiləşdirilməsi sağ qalmış ər və ya arvadın pensiya təminatı, vərəsəlik hüququ, bəzi imtiyaz və üstünlüklərə malik olmaq kimi hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün vacib hesab edilirdi. Məsələn, Böyük Vətən müharibəsində həlak olmuş əsgərlərin ailələrinə imtiyazlar və üstünlüklər müəyyən edilmişdi. Həlak olmuş əsgərlərin ailələrinə verilmiş bütün hüquqların və imtiyazların həyata keçirilməsi üçün 8 iyul 1944-cü il tarixli Fərmanda əvvəl faktiki və rəsmi nikahda olan ər və ya arvad arasındakı nikah münasibətlərinin xüsusi qaydada hüquqi sənədləşdirilməsi müəyyən edilmişdi.

SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinin 10 noyabr 1944-cü il tarixli Fərmanı ilə müəyyən edilmişdi ki, 8 iyul 1944-cü il tarixli Fərman verilənədək faktiki nikah münasibətlərində olan şəxslərdən hər hansı birinin ölümü və yaxud cəbhədə itkin düşməsi zamanı belə münasibətlərin rəsmiləşdirilməsi mümkün olmamışdırsa, digər tərəf onun ölmüş və ya itkin düşmüş şəxsin əri (arvadı) kimi tanınması üçün məhkəməyə müraciət etmək hüququna malikdir.

Əgər faktiki nikah münasibətlərindən doğulmuş uşaqların ataları haqqında məlumat vətəndaşlıq vəziyyətinin qeydiyyat idarələrinin kitablarında ölmüş və ya itkin düşmüş kimi göstərilmişdisə, bu halda uşaqlar həmin şəxsin uşaqları hesab edilirdilər və onun ölümündən sonra mirası qəbul edə bilərdilər.

8 iyul 1944-cü il tarixli Fərmandan sonra doğulmuş uşaqlar ana ilə faktiki nikah münasibətlərində olmuş şəxsin ölümündən sonra o halda vərəsə hesab edilərək mirası qəbul edə bilərdilər ki, məhkəmə tərəfindən ana ölmüş və ya itkin düşmüş şəxsin arvadı kimi tanınsın və ata VVAQ orqanları kitablarında uşağın atası kimi yazılmış olsun.

9 iyul 1944-cü ildə Fərman dərc edilmiş və həmin gündən də qüvvəyə minmişdir. Həmin Fərmanla əlaqədar belə bir sual yaranmışdı ki, **8 iyul 1944-cü il tarixədək öz nikahlarını rəsmiləşdirməmiş və nikah münasibətlərini sənədləşdirməmiş valideynlərdən doğulmuş uşaqlar atanın mirasını qəbul edə bilərlərmi?**

Bu Fərman dərc edilənədək sovet hüququ valideynləri qeydiyyat-

biləcək mirasın beşdə bir hissəsini alacaqdır. P-nın üç uşağı da həmçinin hamısı bir yerdə miras əmlakın beşdə bir hissəsini almalıdır. Üç nəfərdən hər biri ayrılıqda bərabər şəkildə bütünlükdə mirasın 1/15-ni almalıdır.

Elə nadir hallar da olurdu ki, miras qoyanın qızı və oğlu ondan əvvəl ölür və həmçinin, ölmüş şəxsin oğlu və qızı, habelə onların uşaqları, nəvələri də miras qoyandan əvvəl ölürdülər. Bu halda miras qoyanın nəticələri təmsil etmə hüququna əsasən vərəsə ola bilərdilər. Bütün nəticələr bir yerdə təmsil etmə hüququna əsasən onların mirası qəbul etmək hüququna malik olan valideynlərinə çatmalı olan mirasın varisləri hesab edilirdilər.

Təmsilçilik hüququ üzrə vərəsəlik yalnız düzünə xətt ilə qohumlar, yəni miras qoyanın nəvələri və ya nəticələri arasındakı münasibətlərdə mümkün idi.

Bu qaydanı daha geniş izah etmək üçün M.K.Babayevanın T.B.Babayevaya qarşı miras əmlakla bağlı qaldırdığı iddia ilə əlaqədar 31 dekabr 1948-ci il tarixli qətnaməyə müraciət edək. M.K.Babayeva yaşayış evindən ibarət olan ona məxsus əmlakın geri qaytarılmasını tələb edirdi. Bu ev M.K. Babayevanın valideynlərinə məxsus olmuşdu. 1943-cü ildə M.K.Babayevanın anası ölmüşdür. Bundan sonra ona qalan mübahisəli evin yarısından ibarət olan miras üç vərəsə - M.K.Babayevanın atası, M.K.Babayevanın özü və qardaşı arvadı – iş üzrə cavabdeh qismində çixış edən T.B.Babayeva arasında bölünməli idi. Hər bir vərəsə üçün miras payı yaşayış evinin 1/6 hissəsini təşkil etməli idi. M.K.Babayevanın atasının ölümündən sonra o, sağ qalmış yeganə varis olduğu üçün qalan bütün əmlak (ona məxsus olan evin yarısı və arvadının ölümündən sonra ona qalmış evin 1/6 hissəsi) ona keçməli idi.

M.K.Babayevanın ölmüş qardaşının arvadı T.B.Babayeva ərinin miras qoyanın oğlu olduğuna və miras qoyandan əvvəl öldüyü üçün miras payı almaq hüququna malik olmasına əsaslanaraq ona miras payı ayrılmasını tələb edirdi. Belə ki, təmsilçilik hüququna əsasən vərəsəlik yalnız düzünə xətt üzrə qohumluq əlaqəsi olan vərəsələrə (nəvə və nəticələr) münasibətdə mümkün olduğundan T.B.Babayevanın bu tələbləri əsaslı hesab edilməmişdi. Evin qalan 5/6 hissəsi isə atasının ölümündən sonra yeganə vərəsə olan M.K. Babayevanın əmlakı kimi tanınmışdı.

Təmsilçilik hüququna əsasən vərəsəlik yalnız miras qoyanın uşaq-

vərəsəlik hüquqlarına malik deyildilər. (*Qeyd: burada miras qoyanın sağlığında azı bir il onun himayəsində olmuş əmək qabiliyyəti olmayan şəxslər istisna hesab edilirdilər*).

Vərəsələrin sırasına ilk növbədə vərəsəliyə çağırılan ər (arvad) də cəlb edilirdi. Bu zaman sağ qalmış ər (arvadın) miras əmlakdan payının müəyyən edilməsi üçün ər-arvadın birgə əmlaklarının təxmini bölgüsünü aparmaq lazım gəlirdi.

Sovet hüququ da ər-arvadın nikah müddətində əldə etdikləri əmlakı onların birgə əmlakı hesab edirdi. Ər və ya arvadın hər hansı biri öldüyü halda onun payı birgə əmlaklarından ayrılmalı idi. Keçmiş ittifaq respublikalarının qanunvericiliyində ər və ya arvadın ümumi mülkiyyətdəki paylarının müəyyən edilməsinin müxtəlif qaydaları təsbit olunmuşdu. Gürcüstan SSR və Belorusiya SSR-in nikah, ailə və qəyyumluq haqqında məcəllələrində ər və arvadın nikahda olduqları müddət ərzində əldə etdikləri əmlaka münasibətdə bərabər paya malik olmaları təsbit olunmuşdu. RSFSR, Ukrayna SSR, Özbəkistan SSR, Tacikistan SSR, Türkmənistan SSR və Azərbaycan SSR-nin məcəllələrinə əsasən, ər və arvadın ümumi mülkiyyətindəki paylarına görə yaranmış mübahisə məhkəmə qaydasında həll edilməli idi. Mübahisənin həlli zamanı məhkəmə ər və arvadın hər birinin ümumi mülkiyyətin yaradılmasında nə dərəcədə əməyinin olması mövqeyindən çıxış edirdi. Ər və arvadın ümumi mülkiyyətləri ayrılarkən əksər hallarda onlar arasında bərabər paylara bölünürdü, lakin ər və ya arvadın ümumi mülkiyyətin yaradılmasında az iştirak etməsindən, yaxud tamamilə iştirak etməməsindən asılı olaraq məhkəmə bu hallardan çıxış edərək belə ər və ya arvadın payını azalda və hətta, onu paydan məhrum edə bilərdi.

Sovet qanunvericiliyi hüquqi nəticələri yalnız rəsmiləşdirilmiş nikahla bağlayırdı. Ona görə də yalnız rəsmiləşdirilmiş nikahda olan ər və arvad, digər şəxslər bir-birindən sonra ardıcılıqla mirası qəbul edə bilərdilər. Qadın və kişinin bir yerdə yaşaması, hətta bu uzun müddət davam etsə də onlardan hər hansı birinə digərindən sonra vərəsə olmaq hüququ vermirdi. Bununla əlaqədar bir misala diqqət yetirək: Vətəndaş K. 1948-ci ildə ölmüşdür. 1936-cı ildən başlayaraq o, vətəndaş N. ilə birgə təsərrüfat apararaq onunla birlikdə yaşamışdır. Onların üç uşaqları olmuşdur. K-nin ölümündən sonra N. onun vərəsəsi (varisi) kimi tanınmasını tələb etmişdir. Lakin məhkəmə qərarına əsasən N.

bacarığı olmayan valideynləri də daxil edildirdi. Bununla da valideynlərin vərəsəliyinin növbəliyi barədə məsələ onların əməyə bacarıqlı və ya əməyə bacarıqsız olmalarından asılı olaraq həll edilirdi. Belə ki, ilk növbədə əmək qabiliyyəti olmayan valideynlər (əməyə bacarığı olmayan ata-ana), ikinci növbədə isə əmək qabiliyyəti olan valideynlər (əməyə bacarıqlı ata-ana) varis hesab edilirdilər. Müəyyən yaş həddinə çatmış (qadınlar üçün 55 yaş, kişilər üçün 60 yaş) şəxslər, əlillər əmək qabiliyyəti olmayan şəxslər sayılırdılar. Şəraitdən, dolaşmaq mənbəyindən asılı olmayaraq əmək qabiliyyəti (əməyə bacarığı) olmayan valideynlər vərəsəliyə ilk növbədə çağırılırdılar. Məsələn, miras qoyanın atası ikinci qrup əlildir, lakin işləyərək daimi maaş alır, buna baxmayaraq ilk növbədə vərəsəliyə o çağırılırdı.

Bununla yanaşı, övladlığa götürülmə qan qohumluğunda olduğu kimi övladlığa götürənlə övladlığa götürülən arasında eyni münasibətləri yaratdığından valideynlərin uşaqlarından sonra mirası qəbul etdiyi kimi, eyni qaydada övladlığa götürülən də övladlığa götürəndən sonra mirası qəbul edirdi.

Vərəsələrin sonrakı kateqoriyasına ölmüş şəxsin sağlığında azı bir il onun himayəsində olmuş vərəsəliyə birinci növbədə çağırılan əməyə bacarığı olmayan şəxslər aid edilirdilər. Bu halda miras qoyanın himayəsində olan əməyə bacarığı olmayan şəxsin onunla hər hansı formada qohumluq əlaqəsində olub-olmaması heç bir əhəmiyyət kəsb etmirdi. Bu cür himayədə olan şəxslərə: azyaşlı qardaş, əmi uşağı, qocalmış xala, nənə, uzun müddət ailədə yaşamış qoca, ailəyə, miras qoyana tamamilə yad olan, lakin köhnə dostluq əlaqələrindən asılı olaraq hələ onun himayəsində olan şəxslər aid edilirdi. Bu halda qeyd edilən şəxsin əməyə bacarıqsız olması və onun axırıncı bir ildə miras qoyanın himayəsində olması mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Himayə olunan şəxsin vərəsələrlə bir yerdə yaşayib-yəşamamasının heç bir əhəmiyyəti yox idi. Əgər miras qoyan axırıncı bir il ərzində başqa şəhərdə yaşamış xalasını öz himayəsində saxlayaraq sistemli şəkildə ardıcıl olaraq xalasının yeganə yaşamaq mənbəyi olan pulları onun adına köçürmüşdüsə, onda xala vərəsələrin tərkibinə ilk növbədə daxil edilirdi.

Bu və ya digər şəxsə miras qoyan tərəfindən göstərilmiş maddi yardım heç də həmin şəxsin onun himayəsində olmasına dəlalət etmirdi. Bununla əlaqədar bir misala diqqət yetirək: İ. D-yə qarşı iddia qaldıraraq cavabdeh D-nin əri öldükdən sonra qızı O-nun mirasa varis-

Əgər nə birinci dərəcə, nə də ikinci dərəcə vərəsələr yox idisə, yaxud bu vərəsələr mirasdan imtina etmişdilsə, **bu zaman üçüncü dərəcə vərəsələr – ölmüş şəxsin qardaş və bacıları vərəsəliyə çağırılırdılar.** Valideynlərin iki və ya üç ardıcıl nikahından doğulmuş qardaş və bacıları arasında müxtəlif mərhələli qohumluq əlaqələri də ola bilərdi. Eyni ata və ananın nikahından doğulmuş qardaş və bacılar doğma, lakin ümumi ata və ya anadan doğulmuşlarsa, ögey qardaş və bacılar sayılırdılar. Ümumi ataya və ayrı-ayrı analara malik olanlar isə eyni qandan olan qardaş və bacılar, bir anadan və ayrı-ayrı atalardan doğulmuşlar isə bir anadan doğulmuş qardaş və bacılar adlanırdılar.

Sovet hüququ qardaş və bacılar arasında düzünə qohumluq əlaqəsi olduqda onları vərəsə kimi tanıyırdı.

Baxılmış qruplar qanun üzrə vərəsələrin dairəsini bütövlükdə əhatə edir. Əgər irs buraxan vəsiyyətnamə qoymamışdırsa və qanun üzrə vərəsələri yoxdursa, yaxud o, bütün vərəsələri varislikdən məhrum etmişdirsə, miras vərəsəsiz hesab edilir və dövlətə keçirdi. Eyni ilə bütün qanun üzrə və vəsiyyət üzrə vərəsələr mirası qəbul etmədikdə və ya mirasdan imtina etdikdə, miras dövlətə keçirdi.

Əgər altı ay ərzində vərəsələrdən heç biri mirası qəbul etməzdilsə, miras əmlakın yerləşdiyi ərazi üzrə olan maliyyə orqanları müvafiq notariat qaydasında həmin mirasın vərəsəsiz hesab edilməsi barədə şəhadətnamə ala bilərdilər. Bu miras əmlak maliyyə orqanları tərəfindən dövlət və kooperativ təşkilatlarına təhvil verilirdi. Qanunla müəyyən edilmiş altı aylıq müddətdə miras əmlak vərəsələrdən heç biri tərəfindən qəbul edilməzdisə, irs qalmış əmlak yiyəsiz (sahibsiz) əmlak kimi dövlət mülkiyyəti hesab olunurdu və vərəsəliyi qəbul etmək üçün həzırda olmayan vərəsələrin altı aylıq müddətin uzadılması haqqındakı ərizələri məhkəmə qaydasında təmin edilməməli idi.¹

SSRİ Ali Məhkəməsinin Plenumunun 05 sentyabr 1952-ci il tarixli qərarında göstərilmişdir ki, vərəsəlik açıldığı yerdə olmayan vərəsənin vərəsəliyi qəbul etməsi üçün altı aylıq müddətin ötürülməsi həmin vərəsənin vərəsəliyə olan hüququnun itirilməsinə səbəb olur.

Miras əmlakı idarə etməyə və ona sahib olmağa həqiqi olaraq başlamayan vərəsələr Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin 500-cü maddəsinə əsasən altı ay ərzində şəxsən və ya nümayəndələri vasitəsilə miras əmlakı (vərəsəliyi) qəbul etməli idilər. Əks halda, yuxarıda qeyd

1. (bax: SSRİ Ali Məhkəməsi Plenumunun 1952-ci il 05 sentyabr tarixli qərarı № 7)

vərəsəlik qruplarından hər hansı birinə üstünlük vermirdi.

Sovet mülki hüququ miras paylarının bərabərlik prinsipindən çıxış edirdi.¹ Lakin, vərəsələr təmsilçilik hüququ əsasında varis olduqda mirası qəbul edənədək ölmüş varisin mirasını qəbul etdikdə ayrı-ayrı vərəsələrin faktiki olaraq payları az ola bilərdi. Belə ki, qanun üzrə vərəsələrdən biri və ya bir neçəsi mirasdan imtina etdikdə onların payları müvafiq olaraq digər vərəsələrdən hər birinin payını artırmış olurdu. Bir və ya bir neçə vərəsənin mirasdan imtinası nəticəsində **miras payının bu cür artımı miras payına əlavə adlanırdı**. Mirasdan imtina etmiş vərəsənin payı bir növ həmin mirası qəbul etmiş vərəsənin miras payına «əlavə» edilirdi. Məsələn, varisin arvadı və dörd uşağı onun qanun üzrə vərəsələridir. Uşaqlardan üçü yetkinlik yaşına çatmış və əmək qabiliyyətlidir. Vərəsələrin hər biri miras əmlakın 1/5 hissəsini almalı idi. Lakin əmək qabiliyyəti olan böyük uşaqlar öz miras paylarından imtina etmişlər. Bu halda qalan vərəsələr – ana və yetkinlik yaşına çatmayan oğul – bütün vərəsələrin mirasdan imtina etməsi zamanı onlara çatmalı olan miras əmlakın 1/5 hissəsini deyil, üç vərəsənin mirasdan imtina etmələri ilə əlaqədar olaraq onların hər biri arasında bərabər şəkildə bölünən miras əmlakın yarısını alırdılar.

Miras qoyan vəsiyyətnamə üzrə bir və ya bir neçə vərəsəni mirasdan məhrum edərək onların miras paylarının kimə keçməsinə göstərmədiyi halda da, qanun üzrə vərəsələrin miras paylarına əlavəyə yer verilirdi. Miras payından məhrum edilmiş vərəsələrin payı bu halda digər qanun üzrə vərəsələr arasında bərabər qaydada bölünürdü. Əgər miras qoyan əmlakını öz vəsiyyəti ilə təmin edilmiş vərəsəyə qoyursa, bu zaman mirasdan məhrum edilmiş və ya ondan imtina etmiş vərəsənin payı qanun üzrə vərəsələr arasında deyil, vəsiyyət üzrə vərəsələr arasında bölünməli idi.

Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin 491-ci maddəsində miras qoyana məxsus olan adi ev avadanlığına və ləvazimatına (bəzək şeyləri istisna olmaqla) varisliyin xüsusi qaydası müəyyən edilirdi. Bu əmlak vərəsəliyə çağırılan elə şəxslərə keçirdi ki, həmin şəxslər miras qoyanla birgə yaşamış olsunlar. Ev avadanlığına və ləvazimatına bəzək əşyaları daxil deyildi. Ölmüş şəxsin mirasından bahalı rəsm əsərləri, qiymətli xalçalar, qiymətli qablar vardisa, bu əşyalara məişət əşyaları kimi baxılmırdı və onlar mirasa daxil olmaqla vərəsələr

1. (bax: Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsi, maddə 490)

III. Vəsiyyət üzrə vərəsəlik

Vəsiyyət şəxsin ölməsi halı üçün öz əmlakı üzərində sərəncam verməsi ilə xarakterizə olunurdu. Vəsiyyətnamə yalnız xüsusi olaraq müəyyənləşdirilmiş qaydalara əsasən tərtib edilirdi. Əgər vəsiyyətnamə qanunun tələblərinə uyğun deyildisə, onda o tam və ya qismən etibarsız hesab edilirdi. Vəsiyyətnaməyə uyğun olaraq şəxs öz əmlakı üzərində istədiyi kimi sərəncam verə bilərdi. Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsi (1923-cü il red.) şəxsin şəxsi mülkiyyət hüququna əsasən onun öz əmlakı üzərində sərəncam verməsini təmin etsə də, ailənin və yetkinlik yaşına çatmayanlarla əməyə bacarığı olmayan vərəsələrin maraqlarının təmin olunması məqsədilə vəsiyyət üzrə sərəncam azadlığını məhdudlaşdırırdı.

Hər bir şəxs vəsiyyətnamə ilə öz əmlakını bütünlüklə və ya onun bir hissəsini öz vərəsələrindən birinə və ya bir neçəsinə miras qoya bilərdi. Belə ki, şəxsin arvadı ilə yanaşı yetkinlik yaşına çatmış uşaqları, əməyə bacarığı valideynləri, qardaş və bacıları olmasına baxmayaraq, o bütün əmlakını vəsiyyətnamə ilə arvadına miras qoya bilərdi. Şəxs vəsiyyətnamə ilə öz vərəsələrindən hər hansı birini mirasdan məhrum edə bilərdi, yaxud da qanun üzrə vərəsələrdən birinin və ya bir neçəsinin vərəsələr sırasından çıxarılması və onların paylarının digər vərəsələrə keçməsi barədə sərəncam verə bilərdi. Miras qoyan bütün vərəsələrini də mirasdan məhrum edə bilərdi. Lakin bu zaman o, öz əmlakını kənar şəxsə və ya şəxslərə vəsiyyət edə bilməzdi. Bu halda əmlak vərəsəsiz əmlak kimi dövlətə keçmiş olurdu.

Miras qoyan miras paylarının yenidən bölgüsünü də apara bilərdi. Əgər şəxsin qanun üzrə beş vərəsəsi: arvadı, əməyə bacarığı olmayan anası və üç yetkinlik yaşına çatmamış uşaqları var idisə, bu zaman o vəsiyyətnamə üzrə arvadı və anasının əmlakının 1/3 hissəsini alması, üç yetkinlik yaşına çatmamış uşaqların arasında isə əmlakın qalan hissəsinin bölüşdürülməsi barədə sərəncam verilə bilərdi ki, bu halda uşaqların hər birinə əmlakın 1/9 hissəsi düşürdü. O, vəsiyyətnamədə ona məxsus əmlakın tərkibinə daxil olan ayrı-ayrı əşyaların da bölgüsünü apara bilərdi: məsələn, o vəsiyyətnamədə evini arvadına, kitabxanasını oğluna, motosikletini qızına və s. miras qoyduğunu göstərmək hüququna malik idi.

Lakin qanun yetkinlik yaşına çatmayan uşaqların və digər əməyə

Qanun üzrə vərəsələr olmadıqda vəsiyyəət edən öz əmlakını istənilən şəxsə vəsiyyəət edə bilər.¹

Məcəllənin 492-1 və 493-cü maddələrinə əsasən vəsiyyətnamə üzrə öz əmlakını miras qoyan (irs buraxan) şəxs vəsiyyəətində vəsiyyətnamə əsasında əmlakı qəbul edən şəxsin qarşısında digər şəxsin xeyrinə hər hansı bir öhdəliklərin yerinə yetirilməsini də qoya bilər. Məsələn, evi vərəsələrdən birinə miras qoymaqla vəsiyyəət edən həmin vərəsəni evin bir-iki otağını digər **vərəsələrin yaşamaları üçün verməsini onun qarşısında vəzifə (öhdəlik) kimi qoya bilər.** Bütün əmlakı vərəsələrdən birinə miras qoymaqla, həmin vərəsənin qarşısında digər vərəsələrə ayda müəyyən məbləği ödəməsini vəzifə kimi qoya bilər və s.

Vəsiyyəət üzrə vərəsəlikdə digər şəxsin xeyrinə vərəsənin qarşısında belə vəzifənin (öhdəliyin) qoyulması vəsiyyətnamədən imtina adlanır. Bu halda mirasın kimin xeyrinə həll edilməsi sualı qarşıya çıxdıqda iki halı fərqləndirmək lazım idi:

1) Vəsiyyətnamədən imtina qanun üzrə vərəsənin üzərinə qoyulur – məsələn, miras qoyanın arvadı, əməyə bacarığı olan atası və iki yetkinlik yaşına çatmış uşağı qalmışdır. Vəsiyyətnamə ilə o, özünün bütün əmlakını arvadına vəsiyyəət etmişdir, lakin arvadının qarşısında atasına hər ayda müəyyən məbləğ ödəmək öhdəliyi qoymuşdur. Bu cür sərəncam yalnız o şəxslərin xeyrinə edilə bilər ki, həmin şəxslər özləri vəsiyyəət edənin qanun üzrə vərəsələri ola bilsinlər. Vəsiyyəət edən əmisi oğlunun, dayısının və ya tanışının xeyrinə arvadının üzərinə bu cür öhdəlik qoya bilməzdi.

2) Vəsiyyəət edənin qanun üzrə vərəsələri yox idisə və miras əmlak vəsiyyətnamə əsasında kənar şəxsə keçirdisə, bu halda vəsiyyətnamədən imtina istənilən şəxsin xeyrinə yönəldilə bilər. Məsələn, qanun üzrə vərəsələri olmayan vəsiyyəət edən özünün bütün əmlakını, həmçinin ona məxsus olan evini gəlininə o şərtlə miras qoymuşdur ki, sonuncu bu evdə öz bacısına yaşamaq imkanı versin.

Vəsiyyətnamədən imtina halında vəsiyyəət edilmiş əmlakı qəbul edən vərəsənin qarşısında vəsiyyətnamədə göstərilən öhdəliyin yerinə yetirilməsi vəzifəsi yaranırdı. Xeyrinə öhdəlik nəzərdə tutulmuş şəxs həmin öhdəliyin icra edilməsini tələb edə bilər və öz tələblərinin

1. (bax: Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin 492-ci maddəsi və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 14 noyabr 1947-ci il tarixli Fərmanı)

Başqa hal da ola bilərdi. Yetkinlik yaşına çatmayan uşaqları olan vəsiyyətdən bütün əmlakının arvadına keçməsi barədə vəsiyyətnamə qoymuşdur. Bu fakt heç də vəsiyyətnamənin etibarsız hesab edilməsi üçün əsas deyildi. **Vəsiyyətnamənin icra edilməsi məsələsi yalnız mirasın açılmasından sonra həll edilə bilərdi.** Belə ki, yetkinlik yaşına çatmayan uşaqların mirasın açılması anında artıq yetkinlik yaşına çatmaları məlum olduqda vəsiyyətnamə vəsiyyət edilənin istəyinə uyğun olaraq icra ediləcəkdə.

Vəsiyyətnaməni tərtib edən şəxs onun tərəfindən vəsiyyətnamə ilə təyin edilmiş vərəsinin mirasın açılması anınadək ölməsi, yaxud mirasdan imtina etməsi halını əvvəlcədən nəzərə ala bilərdi. Bu halda vəsiyyət edən kimi vərəsə təyin etməsini vəsiyyətnamədə göstərə bilərdi. Vəsiyyət edənin bu cür sərəncamı **vərəsinin sonrakı vəsiyyətnaməsi adlanırdı.**

Sonradan təyin edilmiş vərəsə və ya vərəsələr qanun üzrə vərəsələrin sırasına aid olmalı idi. Yalnız vəsiyyət edənin qanun üzrə vərəsələri olmadığı halda sonradan təyin edilmiş vərəsə kənar şəxs ola bilərdi. Bunu bir misalla izah edək: M. arvadı və iki yetkinlik yaşına çatmış uşaqları olmasına baxmayaraq, öz vəsiyyətnaməsində vərəsə kimi arvadını təyin edir, arvadının öləcəyi, yaxud mirasdan imtina edəcəyi halda isə, qardaşı qızını vərəsə kimi təyin edir. Əgər mirasın açılması anında vəsiyyət edənin uşaqları, yaxud onlardan biri sağdırsa, onda vəsiyyətnamə yalnız arvada münasibətdə icra ediləcəkdə. Arvad vəsiyyət edəndən əvvəl öldükdə, yaxud mirasdan imtina etdikdə vəsiyyət edənin qardaşı qızı mirası ala bilməyəcəkdə, çünki qanun üzrə vərəsələr (vəsiyyət edənin uşaqları) vardır və əmlak onlara keçəcəkdə. Əgər vəsiyyət edənin uşaqları yoxdursa və onun arvadının ölümündən sonra qanun üzrə digər vərəsələri olmadıqda – əmlak qardaşı qızına keçə bilərdi. Bununla da vəsiyyət üzrə vərəsinin sonradan təyin edilməsinə münasibətdə də vərəsinin təyin olunması üçün fəaliyyət göstərən eyni qaydalar tətbiq edilirdi: qanun üzrə vərəsələr olduqda vəsiyyət üzrə vərəsələr həmin qanun üzrə vərəsələrin sırasından təyin edilə, yaxud sonradan təyin oluna bilərdi; qanun üzrə vərəsələr olmadıqda isə vəsiyyət üzrə istənilən şəxs təyin və ya sonra təyin edilirdi.

Vəsiyyətnamənin forması məsələsi mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Vəsiyyətnamə miras qoyanın sağlığında ehtiva edilən iradəsini özündə əks etdirirdi, lakin bu iradənin icra edilməsi vəsiyyət edənin ölümündən sonra həyata keçirilməli idi. 1923-cü il Məcəlləsinə görə miras qoyanın iradəsinin həyata keçirilməsinin maksimal təmin olun-

1) Dəniz və ya çay gəmisində səfərdə olan şəxs tərtib etdiyi vəsiyyətnaməni gəminin kapitanına təsdiq etdirə bilərdi;

2) Hərbi xidmətçi tərtib etdiyi vəsiyyətnaməni xidmət etdiyi hərbi hissənin komandirinə təsdiq etdirə bilərdi; Hospitalda müalicə olunan hərbi xidmətçi tərtib etdiyi vəsiyyətnaməni hospitalın rəisinə təsdiq etdirə bilərdi;

3) Xaricdə olan SSRİ vətəndaşları tərtib etdikləri vəsiyyətnaməni SSRİ konsuluna və ya konsul agentinə təsdiq etdirə bilərdilər.

Qalan bütün hallarda isə vəsiyyətnamənin etibarlılığı üçün onun notariat orqanında təsdiq olunması tələb edilirdi.

Əgər şəxs xəstəliyi və ya əlilliyi səbəbindən notariat kontoruna gedə bilmirdisə, bu zaman o, vəsiyyətnamənin tərtib edilməsi və notarial qaydada təsdiq olunması üçün notariusu olduğu yerə – evə, xəstəxanaya, mehmanxanaya dəvət edə bilərdi. Bu halda gediş haqqını və vəsiyyətnamənin təsdiqi üçün ikiqat rüsum ödəmək şəxsin vəzifəsi idi.

Notarius ilk növbədə əmin olmalı idi ki, vəsiyyətnaməni təsdiq üçün təqdim edən şəxs vəsiyyət edən şəxsdir, vəsiyyətnamənin tərtibi və təsdiq olunması başqa şəxsə həvalə edilə bilməzdi. Vəsiyyət edən vəsiyyətnaməni notariusun iştirakı ilə şəxsən imzalamalı idi, yaxud artıq imzalanmış vəsiyyətnaməni notariusu təqdim etdikdə vəsiyyətnaməni şəxsən özünün imzaladığını təsdiq etməli idi. Həmçinin, vəsiyyətnamənin təsdiqi vəsiyyət edənin iştirakı ilə həyata keçirilməli idi. Buna görə də notarius hər şeydən əvvəl vəsiyyət edənin şəxsiyyətinə əmin olmalı idi. Vəsiyyət edən tərəfindən təqdim edilən sənədlər onun şəxsiyyətini təsdiq etməli idi; vətəndaşlığını, yaşını və yaşayış yerini müəyyən etməli idi. Bütün bu məlumatlar pasportda olduğundan pasportun təqdim edilməsi kifayət edirdi. Notarius vəsiyyət edənin fəaliyyət qabiliyyətli olmasına, habelə onun yetkinlik yaşına çatmasına əmin olmalı, ruhi xəstəlik nəticəsində fəaliyyət qabiliyyətinin məhdudlaşdırılıb-məhdudlaşdırılmamasını müəyyən etməli idi.

Vəsiyyət edənin şəxsiyyətini müəyyən etdikdən və onun fəaliyyət qabiliyyətli olmasına əmin olduqdan sonra notarius vəsiyyət edən tərəfindən təqdim edilən vəsiyyətnamənin layihəsini yoxlayırdı. Vəsiyyət edən tərəfindən vəsiyyətnamənin təqdim edilməsi heç də məcburi xarakter daşıyırdı, belə ki, vəsiyyət edən öz istəkləri barədə əvvəlcədən notariusu tanış etməklə vəsiyyətnamənin layihəsinin tərtib olunmasını ona həvalə edə bilərdi. Notarius tərəfindən vəsiyyətnamənin layihəsi-

IV. Miras əmlak

Əvvəlki fəsildə 1923-cü il Mülki Məcəlləsində qanun üzrə və vəsiyyəət üzrə vərəsəlik məsələsinin tənzimlənməsi qaydaları şərh olundu. Vərəsəlik hüququndan danışıarkən **mirasın kütləsinə** daxil ola bilən əmlakların müəyyənləşdirilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məlum olduğu kimi, sağlığında miras qoyana məxsus olan əmlakların heç də hamısı miras əmlak kimi, onun ölümündən sonra, vərəsəlik üzrə onun vərəsələrinə keçə bilməz. Bəzi əmlak hüquqları miras qoyanın ölümündən sonra onun vərəsələrinə keçmir, bəzi əmlaklara dair hüquqlar yalnız qanunla müəyyən olunmuş xüsusi qaydalarla vərəsələrə keçə bilərdi. Bu baxımdan vərəsəlik qaydasında keçməli olan əmlakların müəyyənləşdirilməsi böyük praktiki əhəmiyyətə malik idi.

Məlumdur ki, əmlak deyiləndə, bu və ya digər şəxsə məxsus olan əmlak hüquqlarının məcmusu başa düşülür. Yəni yaşayış evi özü-özlüyündə əşya kimi deyil, həmin yaşayış evinə şəxsin xüsusi mülkiyyət hüquqları əmlak hesab oluna bilər. Ona görə də əmlak hüquqları bəzən heç də əşyaya faktiki sahibliklə üst-üstə düşməyə bilər.

Sovet mülki hüququ (1923-cü ildə qəbul edilmiş MM) o dövr üçün mirasın kütləsinə daxil ola bilən əmlak hüquqlarının ayrı-ayrı növlərini müəyyənləşdirirdi.

Miras əmlakın tərkibinə miras qoyanın sağlığında malik olduğu əmlak hüquqları daxil idi. Bu sırada ilk növbədə miras əmlakın tərkibinə miras qoyanın sağlığında malik olduğu – əmək gəlirlərinə və əmanətlərə, yaşayış evinə və yardımçı ev təsərrüfatına, ev avadanlığına, şəxsi istehlak əşyalarına dair hüquqlarını qeyd etmək lazımdır. Miras əmlakın tərkibinə, həmçinin, miras qoyanın sağlığında malik olduğu tələb hüquqları da aid edilirdi. Yəni, tələb hüquqları da digər hüquqlar kimi miras qoyanın vərəsələrinə keçirdi. Vərəsəlik üzrə keçən bu cür tələb hüquqlarına, miras qoyan üçün hesablanmış və ödənilməmiş əmək haqlarını almaq hüquqları daxildir. Miras qoyanın bağ təsərrüfatında olan pay hüquqları da vərəsəlik üzrə keçirdi. Kolxozçunun, almalı olduğu əmək günləri haqqını almadan öldüyü halda, onun vərəsələri həmin vəsaiti almaq hüquqlarına malik idilər.

Miras əmlakın tərkibinə, həmçinin, müəllifin və ixtiraçının əmlak hüquqları da daxil edilirdi. Əsərinin dərcinə görə hesablanmış bütün vəsaiti almaq hüququ müəllifin ölümündən sonra onun vərəsələrinə

Eləcə də miras qoyanın qocalığa görə, əlilliyə və ya başqa əsasa görə aldığı pensiyanı almaq hüququ vərəsəlik üzrə keçə bilməzdi. Bəzi hallarda bu və ya digər şəxsin ölümündən sonra onun vərəsələri (dul qalmış arvadı, yetkinlik yaşına çatmamış uşaqları) onun əvəzinə pensiya ala bilərdilər. Lakin bu, heç bir halda vərəsəliklə əlaqəli deyildi. Ölmüş şəxsin varislərinin onun əvəzinə pensiya alması vərəsəliklə əlaqəli olmayıb, qanunla və digər normativ aktlarla müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilirdi.

Yaşayış sahəsindən istifadə hüququ miras qoyanın şəxsi hüququ hesab edilirdi və nə onun sağlığında, nə də ölümündən sonra vərəsəlik üzrə digər şəxsə keçə bilməzdi. Bəzi hallarda miras qoyanla birgə yaşayan vərəsələr onun ölümündən sonra mənzilə istifadə hüququnu əldə edirdilər. Qeyd etmək lazımdır ki, belə hüquqların əldə edilməsi də vərəsəliklə bağlı deyildir.

Sovet qanunvericiliyi kolxozçu həyətinin üzvü olan şəxsdən miras qalmış əmlakın əldə edilməsinin xüsusi qaydalarını müəyyən edirdi. 05 dekabr 1936-cı ildə qəbul edilmiş SSRİ Konstitusiyasının 7-ci maddəsi ilə kolxoz həyətinə daxil ola bilən tikililər, yardımçı təsərrüfat, torpaq sahəsi və sair əmlakın dairəsi müəyyənləşdirilmişdi. Kolxozçu həyətinə, həmçinin, onun hər bir üzvünün şəxsi əmlakları da aid edilirdi (məsələn: pianino, motosikl, mebel, xalça və sair ev əvəzlilikləri). Kolxozçu həyətinin üzvünün ölümü ilə ona məxsus əmlaklar vərəsəlik qaydasında deyil, ümumi qaydada digər ailə üzvlərinə keçirdi. Başqa sözlə, kolxoz həyətinə daxil olan əmlaklara qanunvericilikdə müəyyən olunmuş qaydada vərəsəlik hüququnun müddəaları tətbiq olunmurdu.

Sovet mülki qanunvericiliyində bəzi əmlak növlərinə münasibətdə vərəsəlik hüququnun tətbiqində xüsusi qaydalar formalaşmışdı. Bu əmlaklar miras kütləsindən bütövlükdə və ya hissəvi ayrılıqla bilirdi. Belə əmlakların sırasına ilk növbədə SSRİ vətəndaşlarının əmanət kassalarında və kredit müəssisələrində saxlanan əmanətləri (zayomlar, istiqrazlar və s.) əmanətləri aid etmək olar.

Miras qoyanın ölümü ilə əlaqədar barəsində sərəncam verə bilmədiyi əmanətlər miras əmlakın tərkibinə daxil edilirdi və onlara münasibətdə vərəsəlik haqqında qanunvericilikdə müəyyənləşdirilmiş bütün qaydalar tətbiq olunurdu. Miras qoyan öz sağlığında yazdığı vəsiyyətnamə ilə əmanət kassasında və ya kredit müəssisəsində saxladığı

V. Əmlakın vərəsəlik üzrə keçməsi

Məlum olduğu kimi, ölmüş şəxsin əmlakının onun vərəsələrinə keçməsi üçün, sonuncuların vərəsəlik hüququna malik olması kifayət edici fakt deyil. Əmlakın vərəsəyə keçməsi üçün vərəsənin onu qəbul etməyə razılığını ifadə etməsi zəruri şərtidir. **Miras əmlakın qanunla müəyyən edilmiş qaydada əldə edilməsi vərəsəliyin qəbulu adlanır.** Miras əmlakın (vərəsəliyin) qəbulu və ya ondan imtina edilməsi ciddi hüquqi nəticələr yaradır. Vərəsəliyin qəbulu ilə ölmüş şəxsin əmlak hüquqları və vəzifələri vərəsəyə keçir.

Sovet mülki qanunvericiliyi **vərəsəliyin qəbulunun xüsusi qaydalarını müəyyən edirdi.** Belə ki, qanunvericilikdə mirasın açıldığı yerdə olan vərəsələr və mirasın açıldığı yerdə olmayan vərəsələrin miras əmlakı qəbul etmə qaydaları fərqləndirilirdi.

1923-cü il Mülki Məcəlləsinin 499-cu maddəsinə əsasən **mirasın açıldığı yerdə olan vərəsələr mirası onun açıldığı gündən 3 ay ərzində qəbul etməli idilər.** Mirasın açıldığı yerdə olan vərəsə göstərilən müddətdə mirasdan imtina etmədikdə, o mirası qəbul etmiş hesab edilirdi. Başqa sözlə, yuxarıda göstərilən qaydada, yəni vərəsə mirası qəbul etdikdə, **mirasın açıldığı gündən 3 ay müddət keçdikdən sonra,** ölmüş şəxsin əmlakına dair hüquq və vəzifələr onun vərəsəsinə keçmiş hesab olunurdu. Deməli, **mirasın açıldığı yerdə olan vərəsə onu qəbul etmək üçün hər hansı bir digər hərəkət etməyə borclu deyildi; onun susması mirasın qəbuluna razılığını ifadə edirdi. Lakin mirasdan imtina etmək istəyənlər isə bu barədə müvafiq notariat orqanına müraciət etməyə borclu idilər.**

Mirasın qəbuluna susmaqla razılıq vermək hüququ, eyni zamanda, vərəsənin mirasın qəbuluna dair müvafiq notariat orqanına müraciət etmək hüququnu istisna etmirdi. Vərəsə özünün vərəsəlik hüquqlarını rəsmiləşdirmək üçün vərəsəlik şəhadətnaməsinin verilməsinə dair notariat kontoruna müraciət edə bilərdi. Qeyd etmək lazımdır ki, belə ərizənin verilməsi və şəhadətnamənin alınması şəxsin vərəsəlik hüquqlarının gələcəkdə rəsmiləşdirilməsini asanlaşdırırdı.

Miras əmlakın qəbul edilməsi məsələsində vərəsənin mirasın açıldığı yerdə olub-olmamasını müəyyənləşdirmək böyük praktiki əhəmiyyət kəsb edirdi. Bununla yanaşı, vərəsəliyə gəlmiş və gəlməmiş şəxslərin, mirasın açıldığı yerin müəyyənləşdirilməsi, ey-

daimi, uzunmüddətli və ya qısamüddətli yaşamasının fərqli hüquqi nəticələr yaratmasına dair müddəə yoxdur. Həmin dövrün məhkəmə təcrübəsi isə göstərir ki, miras qoyanla bir yerdə daimi və ya uzunmüddətli yaşayan şəxslərin miras əmlaka dair hüquqlarının rəsmiləşdirilməsi daha sadə və asan olmuşdur.

Miras əmlakın qəbuluna dair razılıq ərizəsi, vərəsəlik hüququna dair şəhadətnamə və ya miras əmlakın idarəçiliyinə faktiki başlama, şəraitin dəyişməsindən və miras qoyanın ölümündən uzun illər keçməsindən asılı olmayaraq, vərəsəlik hüquqlarının rəsmiləşdirilməsinə əlverişli zəmin yaradırdı.

Vərəsənin mirasın açıldığı yerdə qısamüddətli və təsadüfi olması onun mirasın açıldığı yerdə iştirak edən vərəsə kimi qəbul edilməsinə əsas verdiyi kimi, miras qoyanla eyni yerdə daimi yaşayan şəxsin mirasın açıldığı zaman həmin yerdə təsadüfi olmaması vərəsənin hüquqlarını məhdudlaşdırmırdı. Bu qayda xüsusilə miras qoyanla birgə yaşayan şəxslərə aid edilirdi.

Mülki Məcəllənin (1927-ci il red.) 500-cü maddəsinə əsasən, mirasın açıldığı yerdə olmayan vərəsələr, miras əmlakın mühafizəsinə dair tədbir görüldüyü gündən **altı ay** müddətində, miras əmlakı qəbul edə bilərdilər; onlar miras əmlakı şəxsən qəbul edə bilər və ya bunu vəkalətnamə əsasında hər hansı şəxsə həvalə edə bilərdilər. Vərəsəlik hüququna dair şəhadətnamənin verilməsi və ya vərəsəliyin qəbuluna dair notariat orqanına **ərizənin verilməsi mirasın qəbulu hesab edilirdi**. Mirasın qəbulu miras əmlaka birbaşa yiyələnmə və ya onu idarə etmək yolu ilə də həyata keçirilirdi. Bütün bu hərəkətlər **altı aylıq** müddət ərzində həyata keçirilməli idi. Göstərilən müddət ərzində mirasın açıldığı yerdə olmayan vərəsə bu və digər yolla miras əmlakın qəbuluna dair niyyətini ifadə etmədikdə onun payı digər vərəsələrlə keçirdi. Vərəsəliyə gəlməyən şəxs miras qoyanın yeganə varisi olduğu halda, onun miras əmlakı qəbul etməməsi nəticəsində miras əmlak yiyəsiz (sahibsiz) əmlak kimi dövlətə keçirdi.

Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş altı ay müddətində miras əmlakın qəbuluna dair razılığını vərəsəliyə çağırılan vərəsələrlə yanaşı sonrakı növbəli vərəsələr də bildirə bilərdilər.

Qanunla müəyyən edilmiş müddətlər ərzində vərəsələr ya mirası qəbul etməli, ya da ondan imtina etməli idilər. **Vərəsəlikdən imtina** notariat orqanına ərizə verilməsi ilə həyata keçirilməli idi. İmtina isə

**Азербайджанская Социалистическая
Советская Республика**

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

Издание официальное.

ГРАЖДАНСКИЙ КОДЕКС А.С.С.Р.

**Принятый на 3-ей сессии
Азербайджанского центрального
Исполнительного Комитета 16 июня 1923 г.**

И з д а н и е

Народного Комиссариата Юстиции А.С.С.Р.

Баку 1923 г.

прав на строение и земельные участки могут быть ограничены постановлением подлежащих центральных органов правительства А.С.С.Р. по соглашению с Народным Комиссариатом Иностранных Дел ЗСФСР.

Примечание 1. Иностранные Акционерные общества, товарищества и пр. приобретают права юридического лица в А.С.С.Р. лишь с особого разрешения правительства.

Примечание 2. Иностранные юридические лица, не имеющие разрешения на производство операций в А.С.С.Р., пользуются правом на судебную защиту в А.С.С.Р. по претензиям, возникающим вне пределов А.С.С.Р. и относящимся к ответчикам, пребывающим в ее пределах, не иначе как на началах взаимности.

9. Действие Гражданского Кодекса распространяется на всю территорию А.С.С.Р.

ст. 416, имеет место во всех случаях, когда и поскольку оно не изменено завещанием.

Ст. 420. При наследовании по закону наследственное имущество делится поголовно на равные доли между всеми лицами, указанными в ст. 418.

Ст. 421. Из лиц, названных в ст. 418, те, кто совместно проживал с умершим, получают имущество, относящееся к обычной домашней обстановке и обиходу, за исключением предметов роскоши, без зачисления в предельную сумму по ст. 416.

Ст. 422. Завещанием признается сделанное лицом в письменной форме распоряжение на случай смерти о представлении имущества одному или нескольким определенным лицам из числа указанных в ст. 418 или о распределении его между несколькими или всеми этими лицами в ином порядке, чем это предусмотрено в ст. 420.

Примечание. Завещатель может лишить прав законного наследования одного, некоторых или всех лиц, указанных в ст. 418. В этом случае наследственное имущество в целом или в части переходит к государству в порядке ст. ст. 417 и 433.

Ст. 423. На получающего по завещанию наследственное имущество завещатель может возложить исполнение какого либо обязательства в пользу одного, нескольких или всех остальных законных наследников (ст. 418), которые в силу этого распоряжения получают право требовать исполнения соответствующего обязательства со стороны наследника по завещанию.

Ст. 424. Допускаются завещания, в которых на тот случай, если бы назначенный по завещанию наследник умер раньше открытия наследства или не принял его, завещатель призывает к наследованию кого-либо другого из законных наследников (ст. 418).

Ст. 425. Завещание должно быть подписано завещателем и представлено в нотариальной орган для внесения в актовую книгу.

Взамен подписи завещателя, завещания неграмотных подписываются за них третьим лицом-рукоприкладчиком. Выпись из актовой книги заменяет подлинное завещание.

Ст. 426. Завещание, позднее составленное, отменяет

по месту последнего жительства наследодателя, осведомившись о смерти наследодателя, обязан немедленно известить о том подлежащий народный суд.

Примечание 2. Местом открытия наследства признается последнее местожительство наследодателя.

Ст. 432. При отсутствии наличных наследников предприятия, находящегося на-ходу (торговые и промышленные предприятия и ремесленные заведения), суд назначает особого ответственного попечителя по представлению государственного органа, ведающего соответственными предприятиями или заведениями.

Ст. 433. В случае неявки наследников в течении шести месяцев по принятии мер охранения наследственного имущества, а равно в случае отказа наследников от наследства (за исключением случая, предусмотренного ст. 424), имущество признается выморочным и поступает в распоряжение соответствующих органов государства.

Ст. 434. Наследник, принявший наследство, а равно государство, к которому перешло выморочное имущество, отвечает по долгам, обременяющим наследство, лишь в пределах действительной стоимости наследственного имущества.

Примечание. Кредиторы наследодателя обязаны заявить свои претензии, под страхом утраты права требования, в течении 6-ти месяцев со дня принятия мер охранения.

Ст. 435. Лица, призванные к наследованию по закону или по завещанию, могут просить у местного Народного судьи выдачи свидетельства, подтверждающего их права на наследство.

Постановление Азербайджанского Центрального Исполнительного Комитета о введении в действие Гражданского Кодекса А.С.С.Р.

1. Гражданский Кодекс вводится в действие со дня его опубликования.

2. Никакие споры по гражданским правоотношениям, возникшим до 28 апреля 1920 г., не принимаются к рассмотрению судебными и иными учреждениями республики.

3. Споры по гражданским правоотношениям, возникшим в промежуток времени от 28 апреля 1920 г. до введения в действие Гражданского Кодекса А.С.С.Р., регулируются законами, действовавшими в момент их возникновения.

4. Поскольку правоотношения, допускавшиеся действовавшими в момент их возникновения законами недостаточно полно регулируются упомянутыми законами к ним применяются постановления Гражданского Кодекса А.С.С.Р.

5. Распространительное толкование Гражданского Кодекса А.С.С.Р. допускается только в случае, когда этого требует охрана интересов рабоче-крестьянского государства и трудящихся масс.

6. Воспрещается толкование постановлений Кодекса на основании законов свергнутых правительств и практики дореволюционных судов.

7. Общая трехлетняя исковая давность распространяется и на правоотношения, возникшие до введения в действие Гражданского Кодекса А.С.С.Р.

8. Права граждан иностранных государств, с которыми А.С.С.Р. вступила в то или иное соглашение, регулируются этими соглашениями.

Поскольку права иностранцев не предусмотрены соглашениями с соответствующими правительствами и специальными законами, права иностранцев на свободное передвижение по территории А.С.С.Р., избрание профессий, открытие и приобретение торгово-промышленных предприятий, приобретение вещных прав на строение и земельные участки могут быть ограничены

(ÇIXARIŞ)

Наследственное право

Ст. 487. Наследование допускается по закону и по завещанию.

Ст. 488. Круг лиц, призываемых к наследованию по обоим указанным в ст.487. основаниям, ограничивается прямыми нисходящими (детьми, внуками и правнуками) и пережившим супругом умершего, а также нетрудоспособными и иждивенцами умершего не менее одного года до его смерти.

Примечание. Наследниками могут быть только лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя, а также дети, зачатые при его жизни и родившиеся после его смерти.

Ст. 489. Наследование по закону имеет место во всех случаях, когда и поскольку оно не изменено завещанием.

Ст. 490. При наследовании по закону наследственное имущество делится поголовно на равные доли между всеми лицами, указанными в ст. 488.

Ст. 491. Из лиц, названных в ст. 488, т. е. те, кто совместно проживал с умершим, получают имущество, относящееся к обычной домашней обстановке и обиходу, за исключением предметов роскоши, сверх причитающейся им, согласно 490 ст. доли из имущества умершего.

Ст. 492. Завещанием признается сделанное лицом в письменной форме распоряжение на случай смерти о представлении имущества одному или нескольким определенным лицам из числа указанных в ст. 488 или о распределении его между несколькими или всеми этими лицами в ином порядке, чем это предусмотрено в ст. 490.

Примечание. Завещатель может лишить прав законного наследования одного, некоторых или всех лиц, указанных в ст. 488. В этом случае наследственное имущество в целом или в части переходит к государству в порядке ст. 503.

Ст. 493. На получающего по завещанию наследственное имущество завещатель может возложить исполнение какого либо обязательства в пользу одного, нескольких или всех остальных законных наследников(ст.488), которые в силу этого распоряжения

через поверенных в течении шести месяцев со дня принятия мер охранения наследственного имущества.

Примечание. Доля не родившегося к моменту открытия наследства наследника может быть в течении 3-х месяцев по его рождении истребована его законным представителем.

Ст. 501. Вызов наследников через публикацию или иными способами не производится, но народным судом по месту открытия наследства принимаются меры охранения наследства немедленно по получении извещения о смерти наследодателя. Охранение наследства продолжается до явки всех наследников, но не более 6-ти месяцев.

Примечание 1. Отдел записей актов гражданского состояния по месту последнего жительства наследодателя, осведомившись о смерти наследодателя, обязан немедленно известить о том подлежащий народный суд.

Примечание 2. Местом открытия наследства признается последнее местожительство наследодателя.

Ст. 502. При отсутствии наличных наследников предприятия, находящегося на-ходу (торговые и промышленные предприятия и ремесленные заведения), суд назначает особого ответственного попечителя по представлению государственного органа, ведающего соответственными предприятиями или заведениями.

Ст. 503. В случае неявки наследников в течении шести месяцев по принятии мер охранения наследственного имущества, а равно в случае отказа наследников от наследства (за исключением случая, предусмотренного ст. 494), имущество признается выморочным и поступает в распоряжение соответствующих органов государства.

Ст. 504. Наследник, принявший наследство, а равно государство, к которому перешло выморочное имущество, отвечает по долгам, обременяющим наследство, лишь в пределах действительной стоимости наследственного имущества.

Примечание. Кредиторы наследодателя обязаны заявить свои претензии, под страхом утраты права требования, в течении 6-ти месяцев со дня принятия мер охранения.

Ст. 505. Лица, призванные к наследованию по закону или по завещанию, могут просить у местного Народного судьи выдачи свидетельства, подтверждающего их права на наследство.

AZƏRBAYCAN SSR MÜLKİ MƏCƏLLƏSİNİN QÜVVƏYƏ MİN MƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN SSR MƏRKƏZİ İCRAİYYƏ KOMİTƏSİNİN QƏRARI

1. Mülki Məcəllə elan edildiyi¹ gündən etibarən qüvvəyə minir.

2. 1920-ci il aprelin 28-dək baş vermiş mülki hüquq münasibətləri üzrə heç bir mübahisə respublikanın məhkəmə və başqa idarələri tərəfindən baxılmaq üçün qəbul edilmir.

3. 1920-ci il aprelin 28-dən Azərbaycan SSR-nin Mülki Məcəlləsi qüvvəyə minənədək mülki hüquq münasibətləri üzrə baş vermiş mübahisələr, bu mübahisələrin baş verdiyi vaxtda qüvvədə olan qanunlarla nizama salınır.

4. Qüvvədə olan qanunlara yol verilən hüquq münasibətləri əmələ gəldikləri zaman göstərilən qanunlarla kifayət qədər tam nizama salına bilmədikdə, onlara Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin qərarları tətbiq edilir.

5. Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin geniş təfsirinə, ancaq fəhlə-kəndli dövlətinin və zəhmətkeş kütlələrin mənafeyini qorumaq tələb olduğu halda yol verilir.

6. Devrilmiş hökumətlərin qanunlarına və inqilabdan əvvəlki məhkəmələrin iş təcrübəsinə əsasən məcəllənin qərarlarını təfsir etmək qadağan edilir.

7. Ümumi üçillik iddia müddəti² Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsi qüvvəyə minənədək baş verən hüquq münasibətlərinə də aid edilir.

*8. Azərbaycan SSR-nin bu və ya digər sazişə girdiyi xarici

1. Əvvəlki nəşrlərdə "dərç edildiyi gündən qüvvəyə minir" yazılmışdır.

Hesab edirik ki, bu nəşrdə "elan edildiyi gündən etibarən qüvvəyə minir" yazılması tərcümə səhvidir.

2. İndiyə qədər işlədilən "Mirur zaman" sözü, Mülki Məcəllənin bu nəşrində hər yerdə "İddia müddəti" sözü ilə əvəz edilmişdir.

(ÇIXARIŞ)

VƏRƏSƏLİK HÜQUQU

Maddə 487. Vərəsəliyə qanun üzrə və vəsiyyətlə üzrə yol verilir.

Maddə 488. Qanun üzrə vərəsələr – uşaqlar (o cümlədən, övladlığa götürülən uşaqlar), ər-arvad və vəfat edənin əmək bacarığı olmayan ata-anaları, həmçinin vəfat edən şəxs vəfat etməzdən əvvəl azı bir il onun himayəsində olan əməyə bacarıqsız digər şəxslərdir.

İrs buraxan şəxsin uşaqlarından hər kim vərəsəlik açılmazdan əvvəl vəfat edərsə, onun vərəsəlik payı onun uşaqlarına (irs buraxan şəxsin nəvələrinə) keçir, axırıncılar (nəvələr) vəfat etdikdə isə, - onların uşaqlarına (irs buraxan şəxsin nəticələrinə) keçir.

Göstərilən vərəsələr olmadığı və ya onlar vərəsəliyi qəbul etmədikləri halda, qanun üzrə vərəsələr vəfat edən şəxsin əməyə bacarıqlı atası, onlar olmadıqda isə, - qardaş-bacıları hesab olunurlar.

Qeyd. Ancaq irs buraxan şəxs vəfat etdiyi vaxta sağ olan şəxslər, həmçinin vəfat edən şəxsin sağlığında anasının bətnində olan və atası vəfat etdikdən sonra doğulan uşaqlar vərəsə ola bilərlər. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1947-ci il 14 noyabr tarixli fərmanı).

Maddə 489. Vərəsəlik vəsiyyətlə dəyişilmədiyi bütün hallarda, qanun üzrə vərəsəlik öz qüvvəsini saxlayır.

Maddə 490. Qanun üzrə vərəsəlikdə vərəsəlik əmlakı 488-ci maddənin birinci və ikinci hissəsində göstərilən qaydada, vərəsəliyə çağırılan şəxslər arasında bərabər hissəyə bölünür.

İrs buraxan şəxsin 488-ci maddənin ikinci hissəsində göstərilən qaydada irs almalı olan nəvələri və nəticələri onların vəfat etmiş atasına çatmalı olan payı həcmində bərabər pay alırlar. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1947-ci il 14 noyabr tarixli fərmanı).

Maddə 491. 488-ci maddədə göstərilən qaydada vərəsəliyə çağırılan şəxslərdən hər kim irs buraxan şəxslə bir yerdə yaşamışsa, 490-cı maddəyə əsasən ona atası əmlakdan düşən paydan əlavə, adi ev avadanlığına və ləvazimatına aid olan əmlakdan (bəzək şeyləri istisna olmaqla) pay alır. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1947-ci il 14 noyabr tarixli fərmanı).

Vəsiyyət edən şəxs, 492-ci maddənin üçüncü hissəsində nəzərdə tutulan qaydada vəsiyyət üzrə vərəsəlik əmlakını alası şəxsə, istədiyi şəxsin xeyrinə müəyyən öhdəçiliyin icrasını tapşıra bilər.

Vəsiyyət edən şəxs, əmlakı dövlət orqanlarına və ya ictimai təşkilatlara vəsiyyət etdikdə, vəsiyyət edilmiş əmlakın işlədilməli olduğu müəyyən məqsədi vəsiyyətdə göstərməyə haqlıdır. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1947-ci il 14 noyabr tarixli fərmanı).

Maddə 494. Vərəsəlik açılmazdan əvvəl vəsiyyət üzrə təyin edilən vərəsə öldükdə və ya vərəsəliyi qəbul etmədikdə, vəsiyyət edənin qanuni vərəsələrdən hər hansı birini (488-ci maddə), qanuni vərəsələr olmadıqda isə – istənilən şəxsi vərəsəliyin qəbul olunması üçün dəvət etmək barədəki vəsiyyətə yol verilir. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1947-ci il 14 noyabr tarixli fərmanı).

Maddə 495. Vəsiyyətnamə, vəsiyyət edən şəxs tərəfindən imzalanmalı və notariat qaydası ilə təsdiq edilmək üçün notariat orqanına təqdim olunmalıdır.

Savadsızların vəsiyyətnaməsi, vəsiyyət edənin əvəzinə üçüncü şəxs tərəfindən imzalanır.

Qeyd. İlk kooperativ təşkilatlarına verilən pay haqları, kooperativ təşkilatlarının üzvləri tərəfindən həmin məcəlləyə əsasən nəfinə vəsiyyət edilə bilən şəxslərə, notariat qaydası ilə təsdiq edilmədən vərəsələr təyin etmək haqqında üzvlük kitabçasında müvafiq qeyd yazılmaqla vəsiyyət edilə bilər.

Maddə 496. Sonrakı vəsiyyətnamədə nəzərdə tutulmayan sərəncamlar əvvəlki vəsiyyətnamədə qalmadığına görə, sonradan tərtib edilən vəsiyyətnamə əvvəlki vəsiyyətnaməni ləğv edir.

Vəsiyyət edən yeni vəsiyyətnamə tərtib etmədən də notariat kontoruna ərizə verməklə, əvvəlki vəsiyyətnaməni ləğv edə bilər. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1949-cu il 3 fevral tarixli fərmanı).

Maddə 497. Vəsiyyət edən vəsiyyətnamədə öz iradəsinin icrasını xüsusi şəxsə – vəsiyyətin icraçısına tapşırıqda, vəsiyyətin icrası vəsiyyətnamədə təyin edilən vərəsələrə tapşırılır. Bu halda icra edənin ya vəsiyyətnamənin üzərində və ya xud ona əlavə edilmiş ayrıca ərizədə ifadə olunmuş razılığı tələb olunur.

Maddə 498. Xüsusi şəxslər arasında və xüsusi şəxslərlə dövlət

hallarını qeyd edən şəbə, irs buraxan şəxsin vəfatı haqqında xəbər tutduqda, bu barədə dərhal notariat orqanına məlumat verməlidir.

Qeyd 2. Vərəsəlik açılan yer irs buraxan şəxsin axırncı yaşadığı yer hesab olunur.

Qeyd 3. İrs buraxan şəxsin yaşadığı yer bəlli olmasa, vərəsəlik açılan yer, vərəsəlik əmlakının olduğu yer hesab olunur (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1949-cu il 3 fevral tarixli fərmanı).

Maddə 502. İşləməkdə davam edən müəssisənin hazırda mövcud olan vərəsələri (ticarət və sənaye müəssisələri və sənət birləşmələri) olmadıqda, notariat orqanı müvafiq müəssisələri və ya əmlaka ixtiyarı çatan dövlət orqanının təqdimi üzrə göstərilən əmlak üzərində ayrıca məsul himayəçi təyin edir. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1949-cu il 3 fevral tarixli fərmanı).

Maddə 503. Vərəsəlik açıldığı gündən etibarən 6 ayın ərzində gəlmədiyi, vərəsəliyi qəbul etməkdən imtina etdikləri halda (494-cü maddədə nəzərdə tutulan hallar istisna edilməklə) və ya vərəsələrin biri və ya bir neçəsi vəsiyyəət edən şəxs tərəfindən irs alma hüququndan məhrum edildikdə, onların payı qanun üzrə olan digər vərəsələrə keçir və vəsiyyəət edən şəxs bütün öz əmlakını özünün təyin etdiyi vərəsələrə veriləcəyini vəsiyyəətnamədə göstərməmişsə, əmlak 490-cı maddədə göstərilən qaydada, onların arasında bölünür.

Bütün vərəsələr müəyyən vaxtda gəlmədikləri, vərəsəliyi qəbul etməkdən imtina etdikləri və ya vəsiyyəət edən şəxs tərəfindən vərəsəlik hüququndan məhrum edildikləri halda, əmlak yiyəsiz hesab olunur və dövlət mülkiyyətinə keçir. (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1947-ci il 14 noyabr tarixli fərmanı).

Maddə 504. Vərəsəliyi qəbul edən vərəsə, habelə mülkiyyətinə yiyəsiz əmlakın keçdiyi dövlət orqanı, vərəsəliklə əlaqədar olan borclar üzrə, yalnız irs qalmış əmlakın həqiqi dəyəri dairəsində cavab verir.

Qeyd. İrs buraxan şəxsin kreditorları, vərəsəlik açıldığı gündən etibarən 6 ay ərzində tələbetmə hüququnu itirmək qorxusu altında öz iddialarını verməyə borcludur. (1930-cu il 24 dekabr, QK 1931-ci il, № 4, maddə 90).

Maddə 505. Qanun üzrə və ya vəsiyyəət üzrə vərəsəliyə çağırılan şəxslər, yerli notariat kantorundan onların vərəsəlik hüquqlarını təsdiq edən şəhadətnamə verilməsini xahiş edə bilərlər. (Azərbaycan SSR Ali

ƏLİFBƏ SİRASI İLƏ PREDMET GÖSTƏRİCİSİ

A

Ata-ana – ata-ananın yaşayış yerinin, tam yaşa dolmayan uşaqların yaşayış yeri kimi etiraf edilməsi - 11.

B

Borclar – vəfat etmiş şəxsin borclarının irs qalmış əmlakın ümumi dəyərindən çıxılması – 487; vərəsəlik əmlakı üzərində qalan borclar – 504.

V

Vəkalət – sadə şirkətdə işlərin aparılması üçün vəkalət – 322; onun müddəti – 323. Nümayəndə edən – onun nümayəndə ilə qarşılıqlı münasibəti – 265, 277.

Vəkalətnamə – onun forması – 278; hökumət orqanları və ya xüsusi şəxslərlə iş aparmaq üçün – 279; əmlakı idarə etmək üçün – 280; dövlət idarəsi və ya müəssisəsi adından verilən vəkalətnamə – 281; onun qüvvədə saxlanma müddəti – 282; vəkalətnamə ilə müvəkkilin etdiyi hərəkətlər – 283; onun nümayəndə edən tərəfindən ləğv edilməsi – 284, 344; müvəkkilin ondan imtina etməsi – 284, 285; vəkalətnamənin tapşırıq alan tərəfindən qaytarılması – 286; vəkalətnamənin başqasına etibar edilməsi – 287; sadə şirkətdə işləri aparmaq üçün verilən vəkalətnamə – 322; şirkətdə vəkalətnamənin ləğv edilməsi – 344.

Vərəsələr – tapşırıq alanın ölməsi haqqında onun vərəsələr tərəfindən tapşırıq verən şəxsə xəbər verilməsi – 277; sadə şirkətdə ölmüş şərikin vərəsələr tərəfindən başqası ilə əvəz edilməsi - 331; vərəsə ola bilən şəxslər – 488 (qeyd).

Vərəsəliyin açılması – onun yeri – 499, 500, 501 (2-ci qeyd).

Vərəsəliyin qorunması – 499, 501.

Vərəsəlik əmlakı – vəsiyyəət üzrə əmlak alan şəxs üzərinə hər hansı bir öhdəçilik qoyulması – 493; vərəsəlik əmlakının hazırda olmayan vərəsələr tərəfindən qəbul edilməsi – 500.

Vəsiyyəət – vəsiyyəət sərəncamlarına aid olan əmlak – 487; nəfinə vəsiyyətnamə tərtib edilən şəxslərin dairəsi – 488; onun anlayışı – 492; saxlanmaq üçün əmanətlər – 506; vəsiyyəət edənin və şahidlərin imzası – 495; əsl vəsiyyətnaməni əvəz edən akt kitabından çıxarış – 495; vəsiyyətnamənin savadsızlar əvəzinə imzalanması – 495;

ilə əvvəlki vəsiyyətnamənin ləğv edilməsi – 496; müqavilələrin ləğv edilməsi – 150, 171, 198, 200, 233, 239, 241, 248.

M

Məhrum etmək – mülki hüquqlardan məhrum etmək – 6; qanuni irs almaq hüquqlarından məhrum etmək – 402 (qeyd).

Mübahisələr – mülki hüquq haqqında mübahisə – 2; irs alınan əmlak haqqında xüsusi şəxslərlə dövlət orqanları arasında mübahisə – 498.

Müddət – vərəsəlikdən imtina etmək üçün verilən müddət – 499; vərəsəliyin qorunması – 501; vərəsəliyin sahibsiz hesab olunması üçün verilən müddət – 503.

N

Nəvələr – vəfat edən şəxsin nəvələrinin irs alması – 488.

Ö

Ölüm – itkin düşmüş şəxsin ölüm vaxtı – anlayış – 12; tapşırıq verənin və ya müvəkkilin ölümü – 274; tapşırıq verən öldükdən sonra ticarət və sənaye müəssisəsi tərəfindən idarə etmə işi üzrə tapşırığın qüvvədə saxlanması – 275; sadə şirkətdə şəriklərdən birinin ölümü – 330; sadə şirkətdə ölən şəxsin payının ayrılması və ya onun vərəsə ilə əvəz edilməsi – 331; irs buraxanın ölməsi – 501; ölümün nəticələri – 454.

Öhdəçiliklər – irs qalmış əmlakı almaq üçün vəsiyyət edən şəxs tərəfindən həvalə edilmiş öhdəçiliklər – 493.

P

Paylar – ümumi mülkiyyətdəki paylar – 61, 63, 64, 65; sadə şirkətdən çıxmış şərikin payı – 333; irs qalmış əmlakda vərəsənin payı – 490; vərəsəlikdən imtina edənin payı – 499; vaxtında gəlmiş vərəsələr tərəfindən payın tələb olunması - 499.

H

Hami – vərəsələr hazırda olmadıqda məsul hami – 502.

Ç

Çağırış – vərəsələri çağırmaq – 501.

**ОБ УВЕЛИЧЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОМОЩИ
БЕРЕМЕННЫМ ЖЕНЩИНАМ, МНОГОДЕТНЫМ
И ОДИНОКИМ МАТЕРЯМ, УСИЛЕНИИ ОХРАНЫ
МАТЕРИНСТВА И ДЕТСТВА , ОБ УСТАНОВЛЕНИИ
ПОЧЕТНОГО ЗВАНИЯ «МАТЬ-ГЕРОИНЯ» И
УЧРЕЖДЕНИИ ОРДЕНА «МАТЕРИНСКАЯ СЛАВА»
И МЕДАЛИ «МЕДАЛЬ МАТЕРИНСТВА»**

Указ от 8 июля 1944 г.

(Ведомости Верховного Совета СССР, 1944 г., № 37)

**Президиум Верховного Совета Союза Советских
Социалистических Республик постановляет:**

V

Об изменениях в законах о браке, семье и опеке¹

19. Установить, что только зарегистрированный брак порождает права и обязанности супругов, предусмотренные кодексами законов о браке, семье и опеке союзных республик.

Лица, фактически состоящие в брачных отношениях до издания настоящего Указа, могут оформить свои отношения путем регистрации брака с указанием срока фактической совместной жизни².

1. Fərmanın V hissəsinin yalnız 19-cu maddəsi verilmişdir.

2. Bu Fərmanın 19-cu maddəsi ilə əlaqəli olan 14 mart 1945-ci il tarixli Fərmana bax

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin
14 mart 1945-ci il tarixli Fərmanı

§1. Qanun üzrə və vəsiyyət üzrə vərəsələr haqqında

1. Müəyyən edilsin ki, qanun üzrə vərəsələr, vəfat edən şəxsin uşaqları (o cümlədən övladlığa götürülənlər), ər ya arvad və əməyə bacarıqsız ata-analar, həmçinin vəfat edən şəxs ölməzdən əvvəl azı bir il onun himayəsində olan digər əməyə bacarığı olmayanlardır.

İrs buraxanın uşaqlarından hər hansı biri vərəsəlik açılmazdan əvvəl öldükdə, onun vərəsəlik payı onun uşaqlarına (irs buraxanın nəvələrinə), nəvələri öldükdə isə, onların uşaqlarına (irs buraxanın nəticələrinə) keçir.

Göstərilən vərəsələr olmadığı və ya onlar vərəsəliyi qəbul etmədikləri halda, əməyə bacarıqlı ata-analar, onlar olmadıqda isə, vəfat edənin qardaş və bacıları qanun üzrə vərəsələr hesab olunurlar.

2. Hər bir vətəndaş öz əmlakının hamısını və ya onun bir hissəsini, həmin fərmanın 1-ci maddəsində adları çəkilən şəxslərdən birinə və ya bir neçəsinə, həmçinin dövlət orqanlarına və ictimai təşkilatlara vəsiyyət üzrə verə bilər.

Lakin vəsiyyət edən özünün tam yaşa dolmayan uşaqlarını və əməyə bacarığı olmayan digər vərəsələrini, qanun üzrə onlara çatmalı olan vərəsəlik payından məhrum edə bilməz. 1-ci maddədə göstərilən şəxslər olmadıqda, əmlak istənilən şəxsə vəsiyyət edilə bilər.

3. Həmin fərman, bu fərman verilməzdən əvvəl açılan, lakin vərəsələr tərəfindən qəbul edilməyən və yiyəsiz əmlak kimi dövlət mülkiyyətinə keçməyən vərəsəliyə tətbiq edilsin.

4. Müttəfiq respublikaların Ali Soveti Rəyasət Heyətlərinə tapşırılsın ki, müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinə müvafiq dəyişikliklər versinlər. («SSRİ Ali Soveti Vedomostları» 1945-ci il № 15).

əsasən ölənün əmlakından onlara çatacaq hissədən başqa adi ev və məişətdə işlənən şeyləri (bəzək şeylərindən başqa) alırlar».

«**M a d d ə 492.** Hər bir vətəndaş öz əmlakının hamısını və ya bir hissəsini vəsiyyətnamə ilə 488-ci maddədə göstərilən bir və ya bir neçə şəxsə, habelə dövlət orqanlarına və ictimai təşkilatlara vəsiyyət edə bilər.

Lakin, vəsiyyət edən özü həddi-buluğa çatmamış uşaqlarını və əmək qabiliyyəti olmayan başqa vərəsələrini qanun üzrə onlara çatacaq vərəsəlik payından məhrum edə bilməz.

488-ci maddədə göstərilən şəxslər olmadıqda, əmlak hər hansı bir şəxsə vəsiyyət edilə bilər».

«**M a d d ə 493.** Vəsiyyət edən şəxs 488-ci maddədə adları çəkilən və vəsiyyət üzrə vərəsə əmlakı alanlara bir, bir neçə və ya qalan bütün vərəsələrin xeyrinə hər hansı bir öhdəçiliyin icrasını həvalə edə bilər. Onlar bu sərəncama əsasən yuxarıda göstərilən şəxslərdən müvafiq öhdəçiliyin icrasını tələb edə bilərlər. Eyni zamanda vəsiyyət edən onlara ümumi faydalı məqsədlərə yönəldilmiş hər hansı bir işin icrasını həvalə edə bilər.

492-ci maddənin üçüncü hissəsində nəzərdə tutulmuş qaydada vəsiyyət üzrə miras alan şəxslərə vəsiyyət edən hər hansı bir şəxsin faydasına müəyyən öhdəçiliyin icrasını həvalə edə bilər.

Əmlak dövlət orqanlarına və ya ictimai təşkilatlara vəsiyyət edildikdə, vəsiyyət edən bu əmlakın müəyyən məqsəd üçün sərf olunmasını göstərmək hüququna malikdir».

2. 494-cü maddəyə «qanuni vərəsələr olmadıqda isə hər hansı şəxsə» sözləri əlavə edilsin.

3. 499-cü maddədən «boyun qaçıranın hissəsi bu Məcəllənin 503-cü maddəsində nəzərdə tutulan dövlət orqanlarına və ya təşkilatlarına keçir» sözləri çıxarılsın.

4. 500-cü maddəyə aşağıdakı məzmununda ikinci hissə əlavə edilsin:

«Vərəsəlik hüququnu 488-ci maddənin üçüncü hissəsi əsasında ancaq başqa vərəsələr olmadığı və ya onlar tərəfindən miras qəbul edilmədiyi halda, onların vərəsəliyə qəbul edilib-edilməyəcəyindən asılı olmayaraq, vərəsəlik əmlakını qəbul etmək haqqında öz razılıqlarını həmin müddət ərzində bildirə bilərlər».

5. Mülki Məcəllənin 503-cü maddəsi belə yazılsın:

«**M a d d ə 503.** Vərəsəlik açılan gündən altı ay müddətində

AZƏRBAYCAN SSR MÜLKİ VƏ MÜLKİ-PROSESSUAL MƏCƏLLƏSİNDƏ DƏYİŞİKLİKLƏR EDİLMƏSİ HAQQINDA

1949-cu il 3 fevral tarixli Fərman

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti **qərara alır**:

I. Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinə aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1. 496, 498 və 502-ci maddələr belə yazılsın:

« **M a d d ə 496.** Sonradan tərtib edilən vəsiyyətnamə, əvvəlki vəsiyyətnamədən sonrakı vəsiyyətnamədə nəzərdə tutulmayan sərəncamlar qalmadıqda, əvvəlki vəsiyyətnaməni ləğv edir.

Vəsiyyət edən, yeni vəsiyyətnamə tərtib etmədən dəxi bu barədə notariat orqanına ərizə vermək vasitəsi ilə əvvəlki vəsiyyətnaməni ləğv edə bilər».

« **M a d d ə 498.** Mirasın qiyməti, bölgüsü və haqq-hesab qaydaları məsələləri üzrə xüsusi şəxslər arasında və ya xüsusi şəxslərlə dövlət orqanları arasında əmələ gələn ixtilaf və mübahisələr məhkəmə tərəfindən həll edilir»

«**M a d d ə 502.** İdarə olunması tələb olunan əmlakın (müəssisə, tikinti və başqalarının) hüzurda olmadıqda, müvafiq müəssisə və ya əmlakı idarə edən dövlət orqanının təqdimi üzrə notariat orqanı göstərilən əmlak üzərində məsul himayəçi təyin edilir».

2. 492-ci maddənin 1 və 2-ci qeydləri ləğv edilsin və həmin maddədə olan 3-cü qeyd 492-1 maddəsi kimi göstərilsin və aşağıdakı redaksiyada yazılsın:

« **M a d d ə 492-1.** Dövlət əmək əmanət kassalarına və başqa kredit idarələrinə istər pul və istərsə dövlət istiqrazlarına əmanət qoyan əmanətçilərə ixtiyar verilir ki, əmanətçi öldükdə, əmanətin verilməli olduğu şəxsləri həmin kredit idarəsi üçün müəyyən edilmiş qaydada göstərsinlər.

Əmanət, bir və ya bir neçə şəxsə, onların qanuni vərəsə olub-olmadığından asılı olmayaraq, habelə hüquqi şəxslərə vəsiyyət edilə bilər.

Əmanət üzrə vəsiyyət sərəncamı olmayan əmanətçi öldüyü halda, dövlət əmək əmanət kassası və ya başqa kredit idarəsi bu əmanəti

**1923-cü il Mülki Məcəlləsinə dair
SSRİ Ali Məhkəməsinin
Plenum qərarları¹**

1. **Mənbə:** *Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsi. Bakı - Azərnaşr - 1956*

müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələrinə əsasən vərəsəlik qəbul edilən vaxt aşağıdakı müddətlər hesab olunur:

a) irs qalmış əmlakı idarə etməyə və ona sahib olmağa həqiqi olaraq başlayan vərəsələr üçün – əmlakı idarə etməyə və ya ona sahib olmağa başlanan gün;

b) vərəsəlik açılmış yerdə olan, lakin onu idarə etməyə və ya ona sahib olmağa başlamayan vərəsələr üçün vərəsəlik açıldığı gündən etibarən üç aylıq müddətin qurtardığı gün, bu şərtlə ki, bu müddət ərzində həmin vərəsələr vərəsəlikdən imtina etməmiş olsunlar;

v) vərəsəlik açılan yerdə olmayan vərəsələr üçün – vərəsəliyi qəbul etmək haqqında vərəsəlik açıldığı yerin notariat kontoruna, onlar tərəfindən ərizə verildiyi gün.

3. İrs qalmış əmlakın yiyəsiz¹ əmlak kimi dövlət mülkiyyətinə keçdiyi vaxt, irs qalmış əmlakın yiyəsiz əmlak olduğuna dair notariat kontoru tərəfindən lazımi maliyyə orqanına vəsiqə verildiyi gün hesab olunur. RSFSR Mülki Məcəlləsinin 433-cü maddəsi və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələri.

1. Bu hissədə hər yerdə sahibi ölmüş hesab edilən əmlakın yiyəsizliyi nəzərdə tutulur.

Məcəllələrinin müvafiq maddələri).

5. Vərəsənin digər vərəsələrdən hər hansı birinin nəfinə olaraq öz vərəsəlik payından imtina etməsinə yol verilmir; yalnız qeyd-şərtsiz imtinaya yol verilir.

6. Qanun üzrə vərəsələr dairəsinə daxil olan şəxslərin olmaması, vəsiyyətnaməni təsdiq edən vaxt üçün deyil, vərəsəlik açılan vaxt üçün müəyyən edilir. Buna görə vəsiyyət edən şəxs, vəsiyyətnaməni tərtib edilən vaxtda, onun qanuni vərəsələri olub-olmamasından asılı olmayaraq, öz əmlakını kənar şəxslərə də vəsiyyət etməyə haqlıdır. (RSFSR Mülki Məcəlləsinin 418-ci maddəsi və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələri).

Lakin, notarius vəsiyyətnaməni təsdiq edən zaman vəsiyyət edəni xəbərdar etməlidir ki, vəsiyyət edən vəfat etdiyi vaxtda, onun qanuni vərəsələrindən hər hansı biri sağ olarsa, o zaman kənar şəxslər haqqında vəsiyyət etibarsız olacaqdır.

7. Ögey oğullar və ögey qızlar ögey atanın və ögey ananın vərəsələri deyillər: eynilə də ögey ata və ögey ananın ögey oğulları və ögey qızları övladlığa götürməmişsə və ya himayəsində olduğu fakt müəyyən edilməmişsə, ögey oğullar və ya ögey qızların vərəsələri deyillər.

8. İrs buraxanın nəvələri və nəticələri irs almağa ancaq o zaman dəvət olunurlar ki, (təqdim etmə hüququ üzrə) onların ata-anaları vərəsəlik açılmazdan əvvəl vəfat etmiş olsunlar, onların ata-anaları vərəsəlik açılan vaxtda sağ imişlərsə, onlar irs qalmış əmlakdan vəfat etmiş ata-analarına düşən payı alırlar.

Təqdim etmə hüququ üzrə irs almağa dəvət olunma qanunla, ancaq irs buraxanın müstəqim xətlə aşağı enən vərəsələrinə və onun övladlığa götürülənlərinin nəslilə məhdudlaşdırılmışdır. Buna görə təqdim etmək hüququ üzrə irs alma, irs buraxanın digər qohumlarına, həmçinin onun himayəsində olanlara tətbiq edilmir.

9. İrs almağa dəvət olunan vərəsə, vərəsəlik açıldıqdan sonra onu qəbul etmədən vəfat etsə, o zaman vərəsəlikdən ona çatası payı almaq hüququ, onun vərəsələrinə keçir. Vəfat etmiş vərəsənin bu hüququ, vərəsəliyi qəbul etmək üçün qalan müddətlər ərzində ümumi əsaslar üzərində, onun vərəsələri tərəfindən həyata keçirilə bilər. (RSFSR Mülki Məcəlləsinin 429 və 430-cu maddələri və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələri).

10. Vəsiyyət edən şəxsin irs alma hüququndan məhrum edilmiş oğlu

500 və 503-cü maddələrə dair

§ 1. RSFSR Mülki Məcəlləsinin 430 və 433-cü maddələrinin və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələrinin tətbiqi üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında

**SSRİ Ali Məhkəməsi Plenumunun
1952-ci il 5 sentyabr tarixli qərarı, № 7**

Məhkəmə təcrübəsində qeyd edilir ki, məhkəmə orqanları RSFSR Mülki Məcəlləsinin 430 və 433-cü maddələrini və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələrini pozaraq, hazırda olmayan vərəsələrin vərəsəliyi qəbul etmək üçün altı aylıq müddəti uzatmaq haqqındakı xahişlərini təmin edirlər.

Çox vaxt əmlak, yiyəsiz əmlak kimi dövlət mülkiyyətinə keçdikdən sonra da, belə xahişlərin təmin edildiyi hallar olmuşdur.

Halbuki Mülki Məcəllənin göstərilən maddələrinə əsasən, müəyyən edilmiş müddətin keçirilməsi hazırda olmayan vərəsələrin vərəsəlik hüququnun itirilməsinə və onun payının digər vərəsələrə keçməsinə, irs qalmış əmlak yiyəsiz olduqda isə – dövlət mülkiyyətinə keçməsinə səbəb olur və belə müddəti, üzrlü səbəblər olduqda (vərəsənin uzun müddət ezamiyyədə olması, uzun müddət xəstə olması və i.a.) bununla da onun vərəsəlikdəki payı RSFSR Mülki Məcəlləsinin 433-cü maddəsinin 1-ci hissəsinə və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələrinə əsasən digər vərəsələrə keçdiyi hallarda, xüsusi istisna kimi uzatmaq mümkündür.

RSFSR Mülki Məcəlləsinin 430 və 433-cü maddələrini və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələrini düzgün tətbiq etmək məqsədilə, SSRİ Ali Məhkəməsi Plenumu bu məsələ üzrə məhkəmələrə aşağıdakı göstərişləri verməyi qərara alır:

1. RSFSR Mülki Məcəlləsinin 430 və 433-cü maddələrinə və digər müttəfiq respublikaların Mülki Məcəllələrinin müvafiq maddələrinə əsasən, vərəsəlik olduğu yerdə olmayan vərəsənin vərəsəliyi qəbul etməsi üçün altı aylıq müddətin keçirilməsi, həmin vərəsənin vərəsəliyə olan hüququnun itirilməsinə səbəb olur.

2. Xüsusi vəziyyətdən irəli gələn səbəblərə görə (uzun müddət ezamiyyə, uzun müddət xəstəlik və i.a.) altı aylıq müddət keçirildiyi

**AZƏRBAYCAN SSR
MÜLKİ
MƏCƏLLƏSİ**

AZƏRBAYCAN SSR ALİ SOVETİNİN NƏŞRİ

Bakı - 1965

(ÇIXARIŞ)

Yeddinci bölmə. Vərəsəlik hüququ

Maddə 527. Vərəsəliyin əsasları

Vərəsəlik qanun üzrə və vəsiyyətlə üzrə həyata keçirilir. Vərəsəlik o vaxt qanun üzrə ola bilər ki, o, vəsiyyətlə dəyişdirilməsin.

Nə qanun üzrə, nə də vəsiyyətlə üzrə vərəsələr yoxdursa, yaxud vərəsələrin heç biri mirası qəbul etməyibdirsə, yaxud vərəsələrin hamısı vəsiyyətlə edən tərəfindən vərəsəlikdən məhrum ediləblərsə, ölmüş şəxsin əmlakı vərəsəlik hüququ üzrə dövlətə keçir.

Maddə 528. Vərəsəliyin açılması

Vərəsəlik miras qoyan şəxsin ölməsi və yaxud onun ölmüş elan edilməsi ilə açılır. Vərəsəliyin açılma vaxtı, miras qoyan şəxsin öldüyü gün, o, ölmüş elan edildikdə isə, bu Məcəllənin 21-ci maddəsində göstərilən gün hesab olunur.

Maddə 529. Vərəsəliyin açıldığı yer

Vərəsəliyin açıldığı yer, miras qoyanın sonuncu daimi yaşayış yeri, əgər bu məlum deyildirsə, əmlakın və ya onun əsas hissəsinin olduğu yer hesab edilir.

Maddə 530. Vərəsə ola bilən vətəndaşlar

Aşağıdakılar vərəsə ola bilərlər:

- qanun üzrə vərəsəlikdə — miras qoyan şəxs ölən zaman sağ olan vətəndaşlar, habelə miras qoyan şəxsin ölümündən sonra doğulan uşaqlar;

- vəsiyyətlə üzrə vərəsəlikdə — miras qoyan şəxs ölən zaman sağ olan vətəndaşlar, habelə miras qoyanın sağlığında ana bətnində olan və onun ölümündən sonra doğulanlar.

Maddə 531. Vərəsə olmağa hüququ olmayan vətəndaşlar¹

Miras qoyan vətəndaşların vərəsələrindən, bu və ya digərinin əleyhinə qanunsuz hərəkət edən şəxslər və yaxud miras qoyanın vəsiyyətnamədə ifadə olunmuş axırncı iradəsinin həyata keçirilməsi əleyhinə hərəkət etməklə, onların vərəsəliyə çağırılmasına kömək edənlər, bu hallar məhkəmə qaydasında təsdiq edilərsə, nə qanun üzrə, nə də vəsiyyətlə üzrə vərəsə olmaq hüququna malik deyildirlər.

Valideynlik hüququndan məhrum edilən və vərəsəlik açılan zaman

1. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 26 fevral 1975-ci il tarixli Qərarı ilə maddənin mətninə dəyişiklik edilmişdir. (bax. səh. 108)

habelə qan qardaş və bacılarının ölümündən sonra, qanun üzrə vərəsəliyə çağırıla bilməzlər.

Övladlığa götürülən və ya onun törəməsi öldükdən sonra övladlığa götürənlər və onların törəmələri vərəsəlikdə övladlığa götürülənin ilk valideynlərinə və digər qan qohumlarına bərabər tutulurlar.

Övladlığa götürülənin valideynləri, onun yuxarı xətlə olan digər qan qohumları, habelə onun qan bacı və qardaşları, övladlığa götürülən və ya ondan törəyən şəxs öldükdən sonra, qanun üzrə vərəsə olurlar.

Maddə 536. Ev avadanlığı və məişət predmetlərinin miras olması

Adi ev avadanlığı və məişət predmetləri miras qoyanla birgə yaşayan qanun üzrə vərəsələrə onların növbəsindən və miras payından asılı olmayaraq, bu şərtlə keçə bilər ki, onlar miras qoyan şəxslə onun ölümünə qədər bir ildən az olmayaraq bir yerdə yaşamış olsunlar.

Maddə 537. Vəsiyyət üzrə vərəsəlik¹

Hər bir vətəndaş öz əmlakının hamısını və ya onun bir hissəsini (adi ev avadanlığı və məişət predmetləri istisna edilməməklə) qanun üzrə vərəsələr dairəsinə həm daxil olan və həm də daxil olmayan bir və ya bir neçə vətəndaşa, habelə dövlətə və ayrı-ayrı dövlət kooperativ və sair ictimai təşkilatlara vəsiyyət üzrə verə bilər.

Vəsiyyət edən, vəsiyyətnamədə qanun üzrə vərəsələrdən birini, bir neçəsini və ya hamısını vərəsəlik hüququndan məhrum edə bilər (16).

Maddə 538. Vərəsəlikdə məcburi pay hüququ

Miras qoyanın həddi-büluğa çatmamış və ya əmək qabiliyyəti olmayan uşaqları (o cümlədən övladlığa götürülənlər), habelə əmək qabiliyyəti olmayan əri (arvadı), valideynləri (övladlığa götürənlər) və öləninin himayəsində olanlar, vəsiyyətnamənin məzmunundan asılı olmayaraq, onlardan hər birinə qanun üzrə vərəsəlik zamanı çatası payın (məcburi payın) üçdə iki hissədən az olmayan hissəsini alırlar. Məcburi payın miqdarı müəyyən edilərkən adi ev avadanlığı və məişət predmetlərindən ibarət olan əmlakın dəyəri də nəzərə alınır.

Maddə 539. Əmlakın vəsiyyət edilməmiş hissəsinə vərəsəlik

Əmlakın vəsiyyət edilməmiş hissəsi qanun üzrə vərəsəliyin ümumi

1 Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 17 noyabr 1986-cı il tarixli Fərmanı ilə dəyişiklik edilmişdir. (bax. səh. 110-111)

həyata keçirilməsinə yönəldilmiş hər hansı bir hərəkətin icrasını tapşırıq bilər. Bu hərəkətlər əmlak xarakterlidirsə, müvafiq surətdə həmin Məcəllənin 541-ci maddəsinin qaydaları tətbiq edilir.

Maddə 544. Vəsiyyət tapşırığının qüvvəsini itirməsi

Vəsiyyət tapşırığı (həmin Məcəllənin 541-ci maddəsi) aşağıdakı hallarda öz qüvvəsini itirir:

1) tapşırıq alan, vəsiyyət tapşırığı üzrə ona aid olan tələbdən imtina etdikdə;

2) tapşırıq alan, vərəsəlik açılana qədər öldükdə;

3) vəsiyyətnamə tamamilə və ya onun tapşırığı nəzərdə tutan hissəsi etibarsız hesab edildikdə;

4) vəsiyyət edən vəsiyyət tapşırığını ləğv etdikdə.

Vəsiyyət tapşırığı, vəsiyyətnamə ləğv edilən qaydada ləğv olunur.

Maddə 545. Vəsiyyətnamənin forması

Vəsiyyətnamə, onun tərtib edilmə yeri və vaxtı göstərilməklə yazılı formada tərtib edilməli, vəsiyyət edən tərəfindən imzalanmalı və notariatda təsdiq edilməlidir.

Maddə 546. Notariat qaydası ilə təsdiq edilmiş vəsiyyətnamələrə bərabər tutulan vəsiyyətnamələr¹

Aşağıdakı vəsiyyətnamələr notariat qaydasında təsdiq edilmiş vəsiyyətnamələrə bərabər tutulur:

1) hərbi qulluqçuların müvafiq hərbi hissələrin komandanlığı tərəfindən təsdiq edilən vəsiyyətnamələri;

2) SSRİ bayrağı altında dənizlərdə və çaylarda üzən gəmilərdə olan vətəndaşların, həmin dövrdə gəmi kapitanı tərəfindən təsdiq edilmiş vəsiyyətnamələri;

3) xəstəxanalarda, hərbi xəstəxanalarda, sanatoriyalarda və sair müalicə müəssisələrində, habelə əlillər evində müalicədə olan vətəndaşların, baş həkim, böyük həkim və ya növbətçi həkim tərəfindən təsdiq edilmiş vəsiyyətnamələri;

4) kəşfiyyət ekspedisiyalarında və digər ekspedisiyalarda olan vətəndaşların, ekspedisiya rəisləri tərəfindən təsdiq edilmiş vəsiyyətnamələri;

5) həbsdə olan vətəndaşların, həbs yerləri rəisləri tərəfindən təsdiq edilmiş vəsiyyətnamələri.

1. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 6 iyun 1974-cü il tarixli Fərmanı ilə dəyişiklik edilmişdir. (bax. səh. 105-107)

Maddə 551. Vəsiyyətnamə icraçısının səlahiyyəti

Vəsiyyətnamə icraçısının vəsiyyətnamənin icrası üçün zəruri olan bütün hərəkətləri etməyə hüququ vardır.

Vəsiyyətnamə icraçısının mirasın saxlanması və idarə olunması ilə əlaqədar olaraq çəkdiyi bütün zəruri xərcləri, miras hesabına almağa hüququ vardır.

Vəsiyyətnamə icra edildikdən sonra, vəsiyyətnamənin icraçısı vərəsələrə onların tələbi üzrə hesabat verməyə borcludur.

Maddə 552. Mirasın qəbulu

Mirası əldə etmək üçün vərəsə onu qəbul etməlidir. Mirasın şərtlə və ya müəyyən qeydlərlə qəbul edilməsinə yol verilmir.

Vərəsə, miras əmlakını faktiki surətdə idarə etməyə başladıda və ya mirasa yiyələndikdə, o, eləcə də vərəsəliyin açıldığı yerdə notariat orqanına mirası qəbul etmək barədə ərizə verdikdə, mirası qəbul etmiş hesab olunur.

Həmin maddədə göstərilən hərəkətlər, vərəsəlik açılan gündən altı ay müddətində edilməlidir.

Yalnız başqa vərəsələr olmadığı və ya onlar mirası qəbul etmədiyi hallarda, vərəsəlik hüququ əmələ gəlmiş vətəndaşlar mirası qəbul etmək üçün qalan müddət ərzində, onu qəbul etmək barədə öz razılıqlarını bildirə bilərlər, bu müddət üç aydan az olduqda isə həmin müddət üç aya qədər uzadılır.

Qəbul edilmiş miras vərəsəlik açıldığı vaxtdan vərəsəyə məxsus hesab olunur.

Maddə 553. Mirası qəbul etmək müddətinin uzadılması

Mirasın qəbul edilməsi üçün bu Məcəllənin 552-ci maddəsi ilə müəyyən edilən müddətin keçməsi səbəbləri üzrlü hesab edildikdə, məhkəmə tərəfindən həmin müddət uzadıla bilər. Mirası qəbul etmiş bütün vərəsələrin hamısının razılığı olduqda, göstərilən müddət keçdikdən sonra məhkəməyə müraciət etmədən də miras qəbul oluna bilər.

Bu hallarda, mirası qəbul etmək müddətini keçirmiş vərəsəyə, yalnız ona çatası, digər vərəsələr tərəfindən qəbul olunmuş və ya dövlətə verilib eyni ilə saxlanmış olan əmlak, habelə ona çatası əmlakın qalan hissəsinin satışından hasil olan pul vəsaitləri verilir.

Maddə 554. Vərəsəlik hüququnun başqasına keçməsi

Qanun üzrə və ya vəsiyyət üzrə vərəsəliyə çağırılmış vərəsə,

ərizə vermək yolu ilə edilir.

Maddə 557. Miras paylarının artması¹

Vərəsə mirasdan imtina etdiyi halda və vəsiyyəət edən tərəfindən vərəsəlik hüququndan məhrum edildikdə onun payına düşən miras hissəsi qanun üzrə vərəsəliyə çağırılan vərəsələrin sərəncamına keçir və onların arasında bərabər payda bölünür.

Miras qoyan şəxs öz əmlakının hamısını təyin etdiyi vərəsələrə vəsiyyəət etdikdə, aradan çıxan vərəsənin payı, vəsiyyəət üzrə digər vərəsələrin sərəncamına keçir və onların arasında bərabər payda bölünür.

Vərəsə, digər vərəsənin, dövlətin və ya dövlət, kooperativ təşkilatının və ya ictimai təşkilatın xeyrinə olaraq mirasdan imtina etdikdə və ya aradan çıxmış vərəsə təyin edildiyi hallara həmin maddənin qaydaları tətbiq olunmur.

***Maddə 558. Miras əmlakının mühafizəsi**

Vərəsələr, vərəsəlik açılan yerdə olmadıqda, yerli notariat orqanları, notariat orqanları olmayan yerlərdə isə zəhmətkeş deputatları Sovetinin kənd, qəsəbə icraiyyə komitələri, miras qoyan şəxsin ölümünə dair məlumat alan kimi, dərhal miras əmlakının mühafizəsi üçün tədbirlər görməlidirlər.

Miras əmlakının tərkibində idarə olunmalı əmlak (yaşayış evi və sairə) olduqda, habelə, miras, vərəsələr tərəfindən qəbul edilənə qədər, miras qoyan şəxsin kreditörleri iddia qaldırdığı halda, notariat kontoru əmlakı saxlamaq üçün şəxs təyin edir, notariat kontoru olmayan yerlərdə isə zəhmətkeş deputatları Sovetinin kənd, qəsəbə icraiyyə komitələri göstərilən əmlak üzərində qəyyum təyin edir.

Maddə 559. Miras qoyanın borcları üçün vərəsənin məsuliyyəti

Mirası qəbul etmiş vərəsə, miras qoyanın borcları üçün, onun payına düşən miras əmlakının həqiqi dəyəri həcmində məsuliyyəət daşıyır. Həmin Məcəllənin 537, 565-ci maddələrinin qaydalarına əsasən, əmlakı əldə edən dövlət də həmin əsaslar üzrə məsuliyyəət daşıyır.

***Maddə 560. Miras qoyanın kreditörlerinin pretenziyaları**

1. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 17 noyabr 1986-cı il tarixli Fərmanı ilə 557-ci maddəyə əlavə və dəyişiklik edilmişdir. (bax. səh. 110-111)

** 1. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 6 iyun 1974-cü il tarixli Fərmanı ilə 558, 560, 561-ci maddələrə əlavə və dəyişikliklər edilmiş, MM-ə yeni 558-1.-ci maddə əlavə edilmişdir (bax. səh. 105-107)*

bölməyə haqlıdırlar. Doğulmamış vərəsənin mənafeyini müdafiə etmək üçün bölgüdə iştirak etməyə qəyyumluq və himayəçilik orqanının nümayəndəsi dəvət olunmalıdır.

Maddə 564. Kolxozçu həyətinə vərəsəlik¹

Kolxozçu həyətinin (tək təsərrüfatçı kəndli həyətinin) üzvü öldükdə, həyətin əmlakı üçün vərəsəlik açılmır.

Kolxozçu həyəti (tək təsərrüfatçı kəndli həyətinin) üzvünün ölümündən sonra, həyətin başqa üzvləri qalmasa, həyətin əmlakına həmin bölmənin qaydaları tətbiq olunur.

Maddə 565. Mirasın dövlətə keçməsi

Aşağıdakı hallarda miras əmlakı vərəsəlik hüququ üzrə dövlətə keçir:

1) əmlak dövlətə vəsiyyət edilibsə;

2) miras qoyanın nə qanun üzrə, nə də vəsiyyət üzrə vərəsələri yoxdursa;

3) bütün vərəsələr vərəsəlik hüququndan məhrum ediliblərsə (həmin Məcəllənin 531, 537-ci maddələri);

4) vərəsələrdən heç biri miras əmlakını qəbul etməzsə.

Əgər vərəsələrdən biri miras əmlakından dövlət xeyrinə imtina edərsə, miras əmlakından vərəsəyə çatası pay dövlətə keçir.

Qanun üzrə vərəsələr olmadıqda, miras qoyanın əmlakının ancaq bir hissəsi vəsiyyət edilibsə, qalan hissə dövlətə keçir.

Həmin maddə ilə nəzərdə tutulan hallarda mirasın tərkibinə daxil olan müəlliflik hüququ, yaxud imtina edən vərəsəyə məxsus müəlliflik haqqı payına olan hüquq xitam edilir.

Maddə 566. Əmanətçinin ölüm hadisəsi olacağı halda öz əmanətinə sərəncamı

Dövlət əmək əmanət kassalarında və ya SSRİ Dövlət Bankında əmanətləri olan vətəndaşlar, ölüm hadisəsi olacağı halda əmanətini istədiyi şəxsə və ya dövlətə verilməsi barədə əmanət kassasına və ya banka sərəncam vermək hüququna malikdirlər.

Bu halda əmanət miras əmlakının tərkibinə daxil olur və ona həmin bölmənin qaydaları aid edilir.

Dövlət əmanət kassalarında və SSRİ Dövlət Bankında olan əmanətlər üzərində əmanətçinin ölümü ilə əlaqədar olaraq onların özlərinin xüsusi göstərişləri üzrə sərəncamvermə qaydası həmin kredit

1. 1997-ci il 25 aprel tarixli qanunla çıxarılmışdır (28)

**1964-cü il Mülki Məcəlləsinə dair
Azərbaycan SSR Ali Soveti
Rəyasət Heyətinin Fərmanları**

olmadığı məntəqələrdə isə həmçinin fəhlə və qulluqçuların, onların ailə üzvlərinin və hərbi qulluqçu ailələri üzvlərinin bu hissələrin, birləşmələrin, idarələrin və məktəblərin komandirləri (rəisləri) tərəfindən təsdiq edilmiş vəsiyyətnamələri;

6) azadlıqdan məhrum etmə yerlərində olan şəxslərin azadlıqdan məhrum etmə yerlərinin rəisləri tərəfindən təsdiq olunmuş vəsiyyətnamələri».

5. Məcəlləyə aşağıdakı məzmununda yeni 558-1-ci maddə əlavə olunsun:

«M a d d ə 558-1. Miras əmlakdan zəruri xərclərin ödənilməsi

Lazımı hallarda dövlət notariat kontoru miras vərəsələr tərəfindən qəbul edilənədək, miras qəbul edilmədikdə isə, vərəsəlik hüququ haqqında dövlətə şəhadətnamə verilənədək miras əmlakdan aşağıdakı xərclərin ödənilməsi haqqında sərəncam verir:

- 1) miras qoyan xəstələndikdə ona qulluq etmək, öldükdə isə onu dəfn etmək xərclərinin ödənilməsi üçün;
- 2) miras qoyanın himayəsində olan vətəndaşların saxlanması üçün;
- 3) əmək haqqı üzrə pretenziyaların və onlara bərabər tutulan pretenziyaların ödənilməsi üçün;
- 4) vərəsələrin çağırılması, miras əmlakın qorunması və idarə olunması xərcləri üçün».

6. 558-ci maddənin birinci və ikinci hissələrində «zəhmətkeş deputatları Sovetinin kənd, qəsəbə icraiyyə komitəsi» sözləri «şəhər, qəsəbə və ya kənd zəhmətkeş deputatları Sovetinin icraiyyə komitəsi» sözləri ilə əvəz edilsin.

7. 560-cı maddədə «zəhmətkeş deputatları Sovetinin kənd, qəsəbə icraiyyə komitəsinə» sözləri «şəhər, qəsəbə və ya kənd zəhmətkeş deputatları Sovetinin icraiyyə komitəsinə» sözləri ilə əvəz edilsin.

8. 561-ci maddədə «notariat kontoru olmayan yerlərdə isə, zəhmətkeş deputatları Sovetinin kənd, qəsəbə icraiyyə komitələrindən» sözləri çıxarılsın.

**Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin 305
və 531-ci maddələrinin Azərbaycan mətninə redaksiya
düzəlişləri edilməsi haqqında**

**AZƏRBAYCAN SSR ALİ SOVETİ
RƏYASƏT HEYƏTİNİN QƏRARI**

(Ç I X A R I Ş)

Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti **qərara alır:**

Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinin Azərbaycan mətninə aşağıdakı redaksiya düzəlişləri edilsin:

531-ci maddənin birinci hissəsi aşağıdakı redaksiyada ifadə olunsun:

«Miras qoyanın, onun vərəsələrindən hər hansı birinin əleyhinə, yaxud miras qoyanın vəsiyyətnamədə ifadə olunmuş axıncı iradəsinin həyata keçirilməsi əleyhinə qanunsuz hərəkət etməklə özlərinin vərəsəliyə çağırılmasına imkan yaranan vətəndaşlar, bu hallar məhkəmə qaydasında təsdiq edilərsə, nə qanun üzrə, nə də vəsiyyət üzrə vərəsə olmaq hüququna malik deyildirlər».

**Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri Q.Xəlilov.
Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi
G.Əbilova.**

**Bakı şəhəri, 26 fevral 1975-ci il.
№ 1105 – VIII.**

**Azərbaycan SSR-in Mülki Məcəlləsinə
və bəzi başqa qanunvericilik aktlarına dəyişiklik
və əlavələr edilməsi haqqında**

**AZƏRBAYCAN SSR ALİ SOVETİ
RƏYASƏT HEYƏTİNİN FƏRMANI**

(Ç I X A R I Ş)

SSRİ Konstitusiyasına, Azərbaycan SSR Konstitusiyasına, «SSR İttifaqının və müttəfiq respublikaların mülki qanunvericilik Əsaslarına dəyişiklik və əlavələr edilməsi haqqında» SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1981-ci il 30 oktyabr tarixli Fərmanına, Azərbaycan SSR Mənzil Məcəlləsinə uyğun olaraq, habelə respublika qanunvericiliyini daha da təkmilləşdirmək məqsədilə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti **qərara alır**:

I. Azərbaycan SSR Mülki Məcəlləsinə (Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Məlumatı, 1964-cü il, № 26, maddə 121; 1966-cı il, № 24, maddə 230; 1973-cü il, № 2, maddə 13; 1974-cü il, № 5, maddə 28, № 11, 74, 75-ci maddələr; 1977-ci il, № 5-6, maddə 33; 1986-cı il, № 12, maddə 72) aşağıdakı dəyişiklik və əlavələr edilsin:

...78. 4, 32, 61, 73, 84, 85, 111, 117, 164, 165, 210, 219, 231, 245, 274, 276, 277, 354, 368, 389, 391, 428, 437, 537, 556 və 557-ci maddələrdə «kooperativ təşkilatları və ictimai təşkilatlar», «kooperativ və ya ictimai təşkilat», «kooperativ təşkilatı və ya ictimai təşkilat», «kooperativ və ictimai təşkilatların», «kooperativ təşkilatları (kolxozlardan başqa) və ictimai təşkilatlar», «kooperativ və ictimai təşkilatlara», «kooperativ təşkilatlarına və ictimai təşkilatlara», «kooperativ təşkilatına və ya ictimai təşkilata», kooperativ təşkilatı və ya ictimai təşkilatla», kooperativ təşkilatlarının və ictimai təşkilatların», «kooperativ təşkilatları və ya ictimai təşkilatlar», «kooperativ və ya ictimai təşkilatların», «kooperativ təşkilatının və ya ictimai təşkilatın» sözləri müvafiq surətdə «kooperativ və sair ictimai təşkilatlar», «kooperativ və ya sair ictimai təşkilatlara», «kooperativ və sair ictimai təşkilatların», «kooperativ təşkilatları (kolxozlardan başqa)

**1964-cü il Mülki Məcəlləsinə dair
SSRİ və Azərbaycan SSR
Ali Məhkəməsinin
Plenum qərarları**

Состоящими на иждивении наследодателя следует считать нетрудоспособных лиц, находившихся на полном содержании наследодателя или получавших от наследодателя такую помощь, которая была для них основным и постоянным источником средств к существованию.

3. Усыновленные и их потомство приравниваются в правах наследования после смерти усыновителя и его кровных родственников к детям усыновителя и их потомству, равно как усыновители и их кровные родственники после смерти усыновленного и его потомства приравниваются в правах к кровным родственникам.

Пасынки и падчерицы не являются наследниками отчима и мачехи, равно как отчим и мачеха не являются наследниками пасынков и падчериц, за исключением случаев, когда они призываются к наследованию как нетрудоспособные, находившиеся на иждивении наследодателя не менее года до его смерти.

4. К имуществу, принадлежащему на праве личной собственности члену колхозного (единоличного крестьянского) двора, применяются общие правила о наследовании.

5. Согласно ст. 533 ГК РСФСР и соответствующим статьям ГК и других союзных республик предметы обычной домашней обстановки и обихода переходят к наследникам по закону, проживавшим совместно с наследодателем до его смерти не менее одного года, независимо от их очереди. По смыслу закона здесь имеются в виду те наследники, которые, проживая совместно с наследодателем, пользовались указанными предметами для удовлетворения повседневных бытовых нужд.

Вместе с тем следует иметь в виду, что предметы обычной домашней обстановки могут быть завещаны на общих основаниях.

6. Независимо от содержания завещания несовершеннолетние или нетрудоспособные лица, указанные в статье 119 Основ гражданского законодательства Союза ССР и союзных республик, наследует не менее двух третей доли, которая причиталась бы каждому из них при наследовании по закону (обязательная доля).

Если наследник, имеющий право на обязательную долю в

от наследства, он не связан очередностью призвания к наследованию, если ГК союзной республики не предусмотрено иное (ст. 553 ГК УССР);

б) отказ от наследства в пользу внука или правнука наследодателя может иметь место в том случае, если они являются наследниками по закону или по завещанию;

в) наследник, отказавшийся от наследства не вправе впоследствии претендовать на наследство;

г) суд может признать отказ от наследства недействительным, если таковой имел место под влиянием обмана, насилия, угрозы, а также по иным основаниям, предусмотренным ГК союзных республик о недействительности сделок.

9. Согласно закону вклад, находящийся в государственной сберегательной кассе или в Государственном банке СССР, не входит в состав наследственного имущества и на него не распространяются правила о порядке наследования, если вкладчик сделал распоряжение сберегательной кассе или банку о выдаче вклада в случае своей смерти любому лицу или государству.

Вклад не входит в состав наследственного имущества и тогда, когда распоряжение о выдаче вклада на случай смерти сделано путем указания об этом в завещании. В этом случае в отношении вклада свидетельство о праве на наследство не выдается.

10. По основаниям, предусмотренным ст. 531 ГК РСФСР и соответствующим статьям ГК и других союзных республик, граждане могут быть в судебном порядке лишены права наследования.

Разрешая такие дела, суды должны иметь в виду:

а) совершение наследником против наследодателя или кого-либо из его наследников деяний, преследуемых в уголовном порядке, должно быть подтверждено приговором суда;

б) лишение наследников родительских прав должно быть подтверждено ранее состоявшимся об этом решением суда;

в) злостное уклонение от исполнения обязанностей по содержанию наследодателя должно быть подтверждено приговором суда либо материалами гражданского дела о взыскании алиментов, или другими представленными доказательствами, подтверждающими злостный характер уклонения от исполнения обязанностей

О некоторых вопросах применения судами Законодательства о наследовании

(Постановление Пленума
От 28 сентября 1979 г. №5)¹

Проведенное Верховным судом Азербайджанской ССР обобщение практики применения судами республики законодательства о наследовании и постановления Пленума Верховного Суда СССР от 1 июля 1966 года “О судебной практике по делам о наследовании” показало, что большинство судов в основном правильно, в соответствии с действующим законодательством и указанным постановлением Пленума Верховного Суда СССР, разрешают дела данной категории.

Наряду с этим в работе судов еще имеются недостатки в рассмотрении дел о наследовании.

В практике немало случаев, когда некоторые суды назначают дела к рассмотрению не уточнив предмет и основания иска, требования и возражения сторон, не собирают необходимые доказательства для правильного разрешения споров, что приводит к неоднократному отложению разбирательства дела и к отмене вынесенных судом решений.

При разрешении таких споров отдельные суды включают в наследственную массу самовольно возведенные строения, неправильно определяют долю пережившего супруга в общей совместной собственности допускают другие ошибки в применении норм материального права.

В целях устранения недостатков в работе судов по делам о наследовании и в связи с возникшими в судебной практике вопросами Пленум Верховного суда Азербайджанской ССР постановляет:

1. При разрешении дел о наследовании суды должны строго руководствоваться законодательством, регулирующим право наследования, а также разъяснениями, содержащимися в постановлении Пленума Верховного Суда СССР от 1 июля 1966

1. Мәnbә: *Сборник действующих постановлений Пленума Верховного Суда Азербайджанской ССР (1961-1983). Азербейшр - 1985*

в наследственную массу, так как из него должна быть выделена доля, принадлежащая пережившему супругу, а оставшаяся часть имущества подлежит разделу на равные части между всеми наследниками по закону, в число которых входит и переживший супруг;

б) переживший супруг не может отказаться от своей доли в общем имуществе супругов в пользу кого-либо из наследников, так как доля пережившего супруга не входит в наследственную массу.

8. Свидетельство о праве наследования по закону и по завещанию, выданное нотариусом, может быть аннулировано судом по иску заинтересованных лиц.

Суд, удовлетворяя иски об аннулировании свидетельства о наследовании, выданного нотариальной конторой, должен разрешить спор по существу, если об этом заявлен иск.

9. Признав право собственности на дом за наследниками, суд должен также разрешить и заявленный иск о разделе дома или о порядке пользования им.

10. Отсутствие свидетельства о праве на наследство не влечет утрату этого права, если наследство принято в соответствии с законом.

При возникновении спора о наследстве один из наследников может обратиться в суд с иском к иным наследникам о разделе наследства без предварительного обращения в нотариальную контору.

11. Под фактическим вступлением в управление или владение наследственным имуществом, подтверждающим принятие наследства (ст. 552 ГК Азербайджанской ССР), следует рассматривать определенные действия наследника по управлению, распоряжению и пользованию этим имуществом, поддержанию его в надлежащем состоянии - ремонт, обработка земельного участка и т.д. или уплату налогов; страховых взносов и других платежей, взимание квартирной платы с жильцов и т.п.

При этом следует учесть, что наследник вправе поручать другим наследникам или лицам управлять его наследственным имуществом.

12. Спор между наследниками по поводу того, какое имущество

ст.ст. 89 и 92 Земельного Кодекса Азербайджанской ССР.

16. При рассмотрении дел по спорам о наследовании судам следует иметь в виду, что круг наследников, порядок, сроки принятия наследства и состав наследственного имущества определяется законодательством, действовавшим на день открытия наследства, за исключением тех случаев, когда наследство до 1 марта 1965 года не было принято наследниками и не перешло в собственность государства.

В последних случаях применяется законодательство, действующее в настоящее время (Указ Президиума Верховного Совета Азербайджанской ССР от 23 января 1965 года).

В том случае, когда наследство открылось до 14 марта 1945 года, но не было принято наследниками и не перешло в собственность государства как выморочное, спор о наследстве разрешается на основании норм Гражданского кодекса, действовавшего в период с 14 марта 1945 года по 1 марта 1965 года (Указ Президиума Верховного Совета Азербайджанской ССР от 14 ноября 1947 года).

17. Установив факты нарушения закона по этой категории дел, суды в соответствии со ст. 228 ГПК Азербайджанской ССР обязаны реагировать путем доведения до сведения соответствующих органов.

18. Обязать судебные коллегии по гражданским делам Верховного суда Азербайджанской ССР, Нахичеванской АССР, Бакинского городского суда, Областного суда НКАО усилить надзор за правильностью разрешения соответствующими судами дел о наследовании.

əmlakın bölünməsi barədə məhkəmə qaydasında baxılması üçün mübahisə olub-olmaması aydınlaşdırılmalıdır.

Mübahisə olmadıqda və lazım olan sənədləri notariat kontorundan alınması mümkün olduqda, Azərbaycan SSR MPM-in 131-ci maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən, iddia ərizəsi qəbul edilməməlidir.

3. məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, vərəsəlik miras qoyan şəxsin ölməsi ilə açılır, vətəndaş xəbərsiz İtkin düşmüş hesab edildikdə, onun əmlakına vərəsəlik açılır.

Belə şəxsin əmlakına vərəsəliyin açılması, Azərbaycan SSR MM-nin 21-ci maddəsinin və Azərbaycan SSR MPM-in 255-260-cü maddələrinin tələbinə əsasən, onun vəfat etmiş elan edilməsi barədə məhkəmə qətnaməsinin qanuni qüvvəyə mindiyi vaxt hesab olunur.

Məhkəmə Azərbaycan SSR MPM-in 251-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən, miras qoyanın vəfat etməsi faktını müəyyən etmişsə, qətnamədə vətəndaşın ölməsi göstərildiyi gün vərəsəliyin açıldığı gün hesab olunur.

4. Məhkəmələr izah edilsin ki, vəsiyyətnamənin hüquqi nəticəsi onun təsdiq edildiyi gündən deyil, vəsiyyət edənin vəfatından sonra əmələ gəlir.

5. məhkəmələr vərəsəlik əmlakının bölünməsi barədə olan mübahisələrə baxarkən özbaşına tikilmiş tikililəri miras əmlakın kütləsinə daxil edə bilməzlər.

Miras əmlakın kütləsinə ancaq miras qoyanın sağlığında qanunun tələbi əsasında ona məxsus olan tikinti daxil edilir.

6. qanun üzrə və vəsiyyət üzrə vərəsə Azərbaycan SSR MM-in 556-cı maddəsinin tələbinə əsasən, mirasdan imtina edə bilər.

Miras qəbul edildikdən sonra ondan imtina etməyə qanunla yol verilmir. Mirasdan imtina etmək birtərəfli əqddir. Ona görə, hər bir əqd kimi, vərəsənin mirasdan imtina etmə əqdini etibarsız hesab etmək tələbi ilə məhkəmədə iddia qaldırmaq hüququ vardır (6-cı bənd Plenumun 1990-cı il 25 oktyabr tarixli 6 №-li qərarı ilə yeni redaksiyada verilir).

6.1 məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, Azərbaycan SSR MM-in 552-ci maddəsinə əsasən, miras əmlakın bir hissəsini qəbul etmiş vərəsə, mirasın qalan hissəsinin harada yerləşməsindən asılı olmayaraq, ona bütövlükdə və yaxud həmin mirasdan ona düşən payı qəbul etmiş olur (6.1 bəndi Plenumun 1990-cı il, 25 oktyabr tarixli qərarı əlavə

oktyabr tarixli qərarı ilə əlavə edilmişdir).

8.2 Qanun üzrə və vəsiyyətnamə üzrə vərəsəlik haqqında şəhadətnamə mübahisə edildikdə, belə halda mülki hüquq qaydasında mübahisə yaranır və məhkəmə belə tələbləri Azərbaycan SSR MPM-in 283-cü maddəsində nəzərdə tutulan notariusun hərəkətindən şikayət qaydasında deyil, ümumi əsaslar üzrə iddia vermək qaydasında həll etməlidir (8.2 bəndi Plenumun 1990-cı il 25 oktyabr tarixli qərarı ilə əlavə edilmişdir).

8.3 Miras əmlak üzrə mübahisə olmadıqda, vərəsəliyin qəbul edilməsi faktı Azərbaycan SSR MPM-in 251-ci maddəsinin 9-cu bəndinə əsasən, xüsusi icraat qaydasında baxılır. Bu işlər üzrə maraqlı şəxslər dəvət edilməlidir.

Məhkəmə xüsusi icraat qaydasında işə baxarkən, hüquq haqqında məhkəmə qaydasında baxılmağa aid olan mübahisə olması nəticəsinə gələrsə, o vaxt ərizəni baxılmamış sayılır. Bu halda, məhkəmə ərizəçi və marağı olan şəxslərə izah etməlidir ki, onların ümumi əsaslar üzrə iddia vermək hüquqları vardır (Azərbaycan SSR MPM-in 250-ci maddəsinin 3-cü bəndi (8.3 bəndi Plenumun 1990-cı il 25 oktyabr tarixli qərarı ilə əlavə edilmişdir)).

8.4 Məhkəmələr Azərbaycan SSR MM-in 538-ci maddəsinə əsasən, məcburi payın miqdarını müəyyən edərkən qanun üzrə çağırılmalı olan vərəsələri nəzərə almaqla, miras əmlakın bütövlükdə məbləği, o cümlədən adi ev avadanlığı, məişət predmetlərinin dəyəri də miras qoyan şəxslə bir yerdə yaşayıb-yaşamamasından asılı olmayaraq hesablanmalıdır.

Nəzərə alınmalıdır ki, əmanətlər üzərində əmanətçinin xüsusi sərəncamına görə vəsiyyət qoyulmuşsa, belə halda məcburi pay düşmür və məcburi pay müəyyən edilərkən, qeyd edilən əmanət miras əmlakın kütləsinə daxil edilmir (8.4 bəndi Plenumun 1990-cı il 25 oktyabr tarixli qərarı ilə əlavə edilmişdir).

8.5 Şəxs, miras qoyanın dəfn etmə xərclərini ödəmişsə, mirası qəbul etmiş vərəsələrdən çəkmiş olduğu xərcini ancaq pul şəklində tələb edə bilər, xərcinə görə miras əmlakın ona verilməsini tələb etmək hüququ yoxdur (8.5 bəndi Plenumun 1990-cı il 25 oktyabr tarixli qərarı ilə əlavə edilmişdir).

9. Məhkəmə miras ev üzərində vərəsələrin mülkiyyət hüququnu müəyyən edərkən, evdən istifadə edilməsi qaydası və yaxud onun

14.1 Məhkəmələrə izah edilsin ki, vətəndaşa məxsus olan ev (onun bir hissəsi) və yaxud vərəsəlik qaydasında faktiki idarə etmək yolu ilə miras evin bir hissəsinə sahibliyi əldə etmişsə, yaşamadığı müddətdən asılı olmayaraq, onun fərdi tikintinin şərikli sahiblərindən istədiyi vaxtda özünə düşən payı tələb etmək hüququ vardır (14.1-ci bəndi Plenumun 1990-cı il 25 oktyabr tarixli 6 №-li qərarı ilə əlavə edilmişdir).

15. Azərbaycan SSR Torpaq Məcəlləsinin 109-cu maddəsinin tələbinə görə, şəhər torpaqlarındakı tikili üzərində mülkiyyət hüququ vərəsəlik qaydasında başqasına keçərkən, torpaq sahəsindən və ya onun bir hissəsindən istifadə hüququ da keçir, lakin kənd yerlərində tikililər üzərində mülkiyyət hüququ vərəsəlik yolu ilə başqasına keçərkən, əvvəlki ölçüdə həyətyanı sahədən istifadə hüququnun yeni sahibə keçməsinə əsas olmur (Azərbaycan SSR Torpaq Məcəlləsinin 89-cu maddəsi).

Torpaq sahəsi kolxozlar, sovxozlar, digər kənd təsərrüfatı müəssisələri, təşkilatları və idarələri tərəfindən verilmişsə və həmin torpaq sahələri üzərində yerləşən miras evin bölünməsi haqqında iddiaya baxılarkən, məhkəmənin həyətyanı torpaq sahəsinin istifadə edilməsi qaydasını həll etməyə hüququ yoxdur.

Tikili üzərində mülkiyyət hüququ vərəsəlik qaydasında başqasına keçərkən, həyətyanı torpaq sahəsinin verilməsi, Azərbaycan SSR Torpaq Məcəlləsinin 89-cu və 92-ci maddələrinin tələbinə uyğun olaraq, ümumi əsaslar üzrə həll edilir.

16. Məhkəmələr vərəsəlik işlərinə baxarkən, nəzərə almalıdırlar ki, əgər 1965-ci il 1 mart tarixə kimi vərəsələr mirası qəbul etməmişlərsə və bu əmlak dövlətin mülkiyyətinə keçməmişsə, o vaxt vərəsələrin dairəsi, mirasın qəbulu qaydası, müddəti və eləcə də vərəsəlik əmlakının kütləsi haqqında olan mübahisələr vərəsəliyin açıldığı günün qüvvədə olan qanunu ilə həll edilir.

Vərəsələr mirası qəbul etmişlərsə və yaxud miras qoyanın əmlakı dövlətin mülkiyyətinə keçibsə, belə halda mübahisə qüvvədə olan qanun tətbiq olunmaqla həll edilir (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1965-ci il 23 yanvar tarixli fərmanı).

Vərəsəlik 1945-ci il 14 mart tarixə kimi açılmış, lakin vərəsələr tərəfindən qəbul edilməmişsə və dövlətin mülkiyyətinə sahibsiz əmlak kimi keçməmişsə, o vaxt miras əmlak barədə mübahisə 1945-ci ilin 14

Qeydlər üçün

H ü q u q i **HiYM**
İslahatlara Yardım
Mərkəzi İB

Legal Reforms
Support Center NGO

A Z Ə R B A Y C A N
RESPUBLİKASI AZ 1073
Bakı ş., Mətbuat pr.,
18/7, məhəllə 539
Tel: (+99412) 439-47-22;
439-73-17;(040)212-20-70
Faks:(+99412) 510-30-94

539 quarter, 18/7,
Metbuat ave, Baku, AZ 1073,
AZERBAIJAN REPUBLIC,
Tel:(+99412) 439-47-22;
439-73-17;(040)212-20-70
Fax: (+99412) 510-30-94

w w w . l r s . a z
www.legalreform.az
info@legalreform.az
i n f o @ l r s . a z

Çapa imzalanıb:
Formatı: 60x84 1/16. Ofset çapı. Həcmi:
Sifariş № Tiraj:
Qiyməti: 15 manat

